

יזדוּשָׁם

ירושלים

גיליון 50, קיץ תשס"ח, 2008

הרחבת שטחי הפעילות

אגף חדש לסמינרים בין-לאומיים ייתן מענה לדרישה הגוברת להוראת השואה (עמ' 3)

מחקר חדשני: האנטישמיות בצפון אפריקה לפני מלחמת העולם השנייה (עמ' 10-11)

בהוצאת יד ושם
רשות הזיכרון לשואה ולגבורה

תוכן עניינים

חינוך ■ 3-6

הרחבת שטחי הפעילות

אגף חדש לסמינרים בין-לאומיים ייתן מענה לדרישה הגוברת להוראת השואה

ניצולי שואה פעילים במשימות החינוך

תערוכת תצלומים חדשה מוקדשת לאנשי העדות; שידור בין-דורי

פרסי יד ושם למפעלים חינוכיים תשס"ח

ממכחישים למנציחים

אירועי בית הספר המרכזי להוראת השואה

חדש ב- www.yadvashem.org/edu

השתלמויות מורים לשנת תשס"ט

להוקיר את הטוב ■ 7

הכרה בחסידי אומות העולם

הזדהות והבנה ■ 8

ניצולי שואה מתנדבים לסייע באיסוף שמות הנספים

סוגרים מעגל ■ 9

מסמכים שהתקבלו מגרמניה סייעו לניצול לחשוף את גורלו של אבי

מחקר חדשני: האנטישמיות בצפון אפריקה

לפני מלחמת העולם השנייה ■ 10-11

"מלא אומץ ונחישות" ■ 12

סיפורו של מקסי ליברטי

להיות יהודי אחרי השואה ■ 13

מאמצייהם של ניצולים לגלות מחדש את זהותם

חדשות ■ 14-17

ידידים ברחבי העולם ■ 18-19

יוסף (טומי) לפיד ז"ל

■ יד ושם מביע את צערו על פטירתו של ניצול השואה יוסף (טומי) לפיד ז"ל, שהיה יושב ראש מועצת יד ושם, שר המשפטים, חבר כנסת, עיתונאי ומנכ"ל רשות השידור.

יוסף לפיד נולד בדצמבר 1931 בנובי סאד

שביוגוסלביה. עם פלישת הגרמנים להונגריה במרס 1944 היה טומי בן ה-12 בביתו, ואמו הצליחה להביאו אליה לבודפשט, בירת הונגריה, בעזרת קרוב משפחה. לפיד ואמו הוכנסו לגטו בודפשט, שם שרדו בשואה. "השלטון, שיש לו כל כך הרבה בעיות, מוטרד מעצם העובדה שאתה מתעקש להמשיך לחיות", סיפר לפיד בראיון טלוויזיה לבנו יאיר. "הרגשתי שאני מתחמק מאיזה גורל שנגזר עליי".

לפיד ואמו הובלו לנהר הדנובה, שם נורו יהודים רבים והוטלו למים הקפואים. מטוסי בעלות הברית קרבו, וטור הצועדים התפזר, מחשש להפצצה. לפיד ואמו נכנסו למשתנה ציבורית וכשיצאו כבר לא היה איש במקום. "עמדנו בשלג עם הטלאי הצהוב", סיפר לפיד, "ואימא ידעה שהולכים לירות בנו. לא היה לנו לאן ללכת. ואני נוהג לומר - אם כי זה סמלי - ששם נהייתי ציוני. כשילד יהודי קטן עומד בשלג עם טלאי צהוב ורוצים להרוג אותו מפני שהוא יהודי - הוא צריך מדינה שבה זה לא יכול לקרות". אביו ורבים מבני משפחתו של לפיד נספו בשואה.

בשנת 1948 עלה לפיד ארצה. הוא היה חבר כנסת כשבע שנים, ושנתיים מהן היה סגן ראש הממשלה ושר המשפטים. כשהיה חבר כנסת אמר לפיד: "אני רואה את עצמי גם כנציג של ניצולי השואה בכנסת". בשנת 2006 מונה לפיד לתפקיד יושב ראש מועצת יד ושם. "מכיוון שאני פליט שואה, אני רואה בהנצחת זכר השואה, בהווה ובעתיד, בקרב צעירים ומבוגרים בארץ ובעולם, חובה מקודשת", אמר בעת מינויו. "זיכרון השואה היה חלק יסודי מזהותו של טומי", אמר יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו. "כניצול הוא חלק את ניסיונו עם הציבור, עם אורחים בכירים ועם ראשי מדינות ובאומץ לב ציבורי הציג לפנייהם את משמעויות השואה עבורו וכיצד הן רלוונטיות עבורם כיום".

יוסף לפיד ז"ל הותיר אחריו אישה, הסופרת שולמית לפיד, ושני ילדים - מירב לפיד והעיתונאי יאיר לפיד. בתו הבכורה מיכל נהרגה בתאונת דרכים בשנת 1984. יהי זכרו ברוך.

■ האגף החדש לסמינרים בין-לאומיים. עיצוב: גונגהיים-בלוך אדריכלים ומתכנני ערים. איות: שלום קוולר

סגני יו"ר המועצה:

ד"ר יצחק ארד

פרופ' אלי ויזל

ד"ר ישראל זינגר

יו"ר הנהלה: אבנר שלו

מנכ"ל: נתן איתן

ראש המכון הבין-לאומי

לחקר השואה: פרופ' דוד בנקיר

ההיסטוריון הראשי: פרופ' דן מכמן

יועצים אקדמיים:

פרופ' יהודה באואר

פרופ' ישראל גוטמן

חברי הנהלת יד ושם:

לינדה אולמרט, עדנה בן-חורין, אברהם דובדבני,

משה העליון, עו"ד שושנה וינשל, אלי זבורובסקי,

דודי זילברשלג, ציפי ליבני, יחיאל לקט,

עו"ד שלי (שלמה) מלכה, שלומית עמיחי, עודד ערן,

חיים צ'סלר, ברוך שוב, אפי שטנצלר, אמירה שטרן,

עו"ד דב שילנסקי

מערכת כתב העת

עורכת ראשית: איריס רוזנברג

עורכת בפועל: לאה גולדשטיין

חברי מערכת:

יפעת בכרך-רון

דבורה ברמן

סיניטה וורוצלבסקי

סוזן ויסברג

אסתי יערי

רכזת מערכת: לילך תמיר-איטח

עריכת הלשון: פנינה לוי

תרגום: עמיר וולף, חבר מתרגמים בע"מ

סיוע:

אלכסנדר אברהם, אני אייזן, רחל בד-קפלן,

שעיה בן יהודה, פרופ' דוד בנקיר, רחל ברקאי,

רואי גרין, עמיר וולף, נדיה יעקובסון, פרופ' דן מכמן,

דינה מסלוב, ד"ר נעה מקייטון, אלי סאקס,

דניאלה ענבר, לימור קארן, גרעין ראסל, לילך שטדלר

ציילום: יוסי בן דוד, יצחק הררי

הפקה: מפעלי כתר בע"מ

עיצוב: סטפני ורותי עיצוב

כתב העת מתפרסם

בסיוע חברת קניית השלום השקעות בע"מ.

ISSN 0793-6974

©אפשר לצטט תוך ציון המקור.

רשות הזיכרון - יד ושם

נתמכת בפעולותיה על ידי

משרד החינוך

ועידת התביעות

והסוכנות היהודית לארץ ישראל

יזדוּשָׁם

ירושלים

גיליון 50, קיץ תשס"ח, 2008

הרחבת שטחי הפעילות

אגף חדש לסמינרים בין-לאומיים ייתן מענה לדרישה הגוברת להוראת השואה (עמ' 3)

מחקר חדשני: האנטישמיות בצפון אפריקה לפני מלחמת העולם השנייה (עמ' 10-11)

הרחבת שטחי הפעילות

אגף חדש לסמינרים בין-לאומיים ייתן מענה לדרישה הגוברת להוראת השואה

מאת וונדי לבר

■ בתמונה למעלה: הכניסה המרכזית לאגף החדש לסמינרים בין-לאומיים בתמונה למטה: אולם הרצאות על שם אדמונד י' ספרא איור: שלום קולר

אולם הרצאות על שם אדמונד י' ספרא

■ קרן אדמונד י' ספרא, שותפה מסורה של יד ושם זה שנים רבות, החליטה להירתם לבניית האגף החדש לסמינרים בין-לאומיים ולהיות התורמת הגדולה הראשונה לפרויקט. אולם הרצאות באגף החדש ייקרא אולם הרצאות על שם אדמונד י' ספרא, יהיו בו כ-330 מושבים, והוא יארח כינוסים, מפגשים בין-לאומיים ואירועים חשובים אחרים.

יד ושם מבקש להודות לקרן אדמונד י' ספרא, ובראש ובראשונה ליושבת הראש של הקרן לילי ספרא, על קידומו של פרויקט סולל דרך זה.

"אגף הסמינרים החדש יספק עוד מרחב, עוד מתקנים וסביבה לימודית פורייה יותר לעשרות אלפי המחנכים, התלמידים והחיילים הבאים בשערינו מדי שנה"

העבודה למשימות אינטראקטיביות או להרצאות רבות משתתפים.

"אגף הסמינרים החדש יאפשר לנו להתאים את המתקנים לדרגת המקצועיות ולסטנדרטים הפדגוגיים והמתודולוגיים שאנו שואפים להם", אומרת מנהלת בית הספר המרכזי להוראת השואה דורית נובק. "הוא יאפשר למחנכים מכל העולם המגיעים ליד ושם לסמינרים ארוכים יותר ליהנות מסביבה מרווחת ומצוידת יותר, ובה הם יוכלו להכיר את תכניות הלימודים ואת חומרי ההוראה המתקדמים שלנו". כמו כן, היא מסבירה, העברת הסמינרים לאגף החדש תפנה מקום בבניין בית הספר הקיים לאירוח קבוצות תלמידים וסטודנטים נוספות בסדנאות ובהרצאות קצרות יותר. "האגף החדש יספק עוד מרחב, עוד מתקנים וסביבה לימודית פורייה יותר לעשרות אלפי המחנכים, התלמידים והחיילים הבאים בשערינו מדי שנה".

הכותבת היא מנהלת פרויקטים באגף לקשרי חוץ.

■ היקף הפעילות של בית הספר המרכזי להוראת השואה עלה בעשור האחרון על כל התחזיות, אפילו האופטימיות ביותר. מדי שנה מאות אלפי מחנכים, תלמידים, פוליטיקאים, עיתונאים, ראשי קהילות, דיפלומטים ומבקרים מכל רחבי העולם באים בשערי בית הספר כדי להרחיב את נקודת המבט על מאורעות השואה ולהעמיק את הבנתם, וכן כדי ללמוד את הגישות הבין-תחומיות האחרונות בתחום הוראת השואה שסייעו להם ללמד בעתיד את הנושא בארצותיהם.

כדי להתמודד עם קצב הגידול הגובר ולענות על הצרכים המתפתחים של בית הספר, בעיקר בתחום של סמינרים בין-לאומיים, החל יד ושם בעת האחרונה לבנות אגף חדש לבית הספר המרכזי להוראת השואה. האגף החדש יגדיל את שטח בית הספר בכ-4,500 מ"ר, ובו יהיו 11 כיתות לימוד חדשות, אולם הרצאות של כ-330 מקומות ומבואה מרווחת, חדרים לשיחות ועידה בווידאו, סדנה אינטראקטיבית וחדר דיגיטלי, משרדים לכ-100 עובדי בית הספר, המגמה לפיתוח תכניות לימוד, המגמה לחינוך מקוון, חדרי תצוגה, מחסנים ומתקנים ציבוריים לעובדים ולמבקרים.

הכיתות החדשות יהיו גדולות הרבה יותר מהכיתות הקיימות כיום ויתאימו לצרכים של המחנכים מחו"ל המשתתפים בקורס מאומץ של פעם בשלושה שבועות. הכיתות יהיו מצוידות בכל האמצעים והעזרים הנחוצים כדי שכל מחנך יוכל להשתמש במחשב נייד אישי ובחיבור אלחוטי לאינטרנט. בכמה מהכיתות יהיו גם מחיצות ניידות כך שיהיה אפשר להגדיל את חלל

ניצולי שואה פעילים במשימות

תערוכת תצלומים חדשה מוקדשת לאנשי העדות

מאת רינת מעגן-גינזברג

■ "אני יכולה לנפוש, לתור את העולם ולהגות. אבל רק פה בארץ ישראל אני בבית, אני שייכת. רק פה אני מבינה את שפת האדמה".
אסתר שליזינגר (בשורה האמצעית, שלישית משמאל) עם בני משפחתה באזכרה לאמה

עצמם ושומביעים את תחושותיהם כלפי ילדותם שקדמה לשואה ואת רגשותיהם כלפי מדינת ישראל שהם חיים בה כיום. לתמונות ולמשפטים צורפו גם קורות החיים של הניצול. התמונות של כל אחד מן המשתתפים הוצגו על גבי לוח דו-צדדי, כך שהיה אפשר להפוך אותו ולראות את שתי התמונות, משני פרקי חיים.

הכותבת היא רכזת הניידות החינוכיות במגמת ההדרכה בבית הספר המרכזי להוראת השואה.

■ "הייתה לי ילדות מופלאה, מלאה הרגשת קבלה, שמחה, ידיעה שאני אהובה ורצויה. את זיכרון התחושה הזו אני מנסה כל חיי לשחזר ודרכה להקנות את כאב היתמות והשואה".
אסתר שליזינגר (שנייה משמאל) עם שלושת האחים: מנדי, דודי וחנה, 1942

קשורים קשר אמיץ לעובדיו ולמבקריו של בית הספר המרכזי להוראת השואה. בתערוכה הוצגו פרקים מלאי משמעות מחיי הניצולים מתקופת ילדותם בקרב משפחותיהם האהובות ומחיהם הבוגרים בישראל, רובם בחיק משפחתם החדשה. כל ניצול שואה בחר מתוך אלבומו הפרטי שתי תמונות: תמונת ילדות (אם נשארה) ותמונה מתקופת העלייה לישראל או מחייו הבוגרים בחיק משפחתו בארץ.

את התמונות האירו משפטים שאמרו הניצולים

■ "ובחרת בחיים" - ניצולי השואה ומדינת ישראל, הנושא השנתי של יום הזיכרון לשואה ולגבורה השנה, מציג בחירה שאינה מובנת מאליה של הניצולים בחינות, באקטיביות ובבניית חיים מלאים ועשירים בצד זיכרונות העבר.

60 שנה חלפו מאז הוקמה מדינת ישראל. התלאות הרבות שקדמו לעלייה ארצה – מוראות השואה, השחרור, החזרה למדינות המוצא והגילוי שלא נותר דבר, מחנות העקורים והקשיים בדרך לארץ ישראל – בוודאי טבועות בנפשם ובגופם של הניצולים, אך אנו עומדים משתאים לנוכח הכוחות ותעצומות הנפש שנתגלו בהם. לניצולי השואה הייתה מדינת ישראל מקלט ובית, גשמי ורוחני, אחרי שנים של אימה ורדיפות בארצות שחיו בהן.

בעבודתו החינוכית בבית הספר המרכזי להוראת השואה, הצוות פוגש ניצולי שואה – אנשי עדות – יום-יום. הם היו לחלק מהצוות, ויד ושם הוא בעבורם בית. ההערכה הרבה לאותם ניצולים הניעה את בית הספר ליחד את התערוכה לניצולי השואה – האנשים היקרים שהם דמויות חשובות בנוף בית הספר ומשמעותיות למבקרים בו.

בשבוע של יום הזיכרון לשואה ולגבורה נפתחה ביד ושם תערוכה שהיא מחווה ל-19 ניצולים אשר

■ הסופרת בת-שבע דגן (שנייה משמאל) מקבלת את הפרס לאשת החינוך 2008.

ניצולים שיספרו את סיפור מאבקם והצללתם. היא פנתה אל תלמידיה: "אתם תהיו השותפים המרכזיים בעיצוב החדש של הזיכרון ושל דרכי מימוש. אני רואה בכך ראש חץ וחלוץ ההולך לפני המחנה, מתמודד באומץ עם אתגרי הזהות שלנו כמדינה יהודית ודמוקרטית ומנהיג את חניכיהם, חייליהם, ילדיהם ותלמידיהם בעתיד לזיכרון השואה והגבורה ולמניעת הישנותה".

הכותבת היא מנהלת המרכזיה הפדגוגית בבית הספר המרכזי להוראת השואה.

פרסי יד ושם למפעלים חינוכיים תשס"ח מאת ליטל בר

בתי הספר שהגישו את מועמדותם לפרסי יד ושם בחרו גם הם לספר את סיפורם של ניצולי השואה. ברבים מן הפרויקטים ניסו בתי הספר ליצור מפגש בלתי אמצעי בין התלמידים בני הדור השלישי והרביעי לבין ניצולי השואה, אנשי הקהילה. דוגמה לכך היא בית הספר ויצ"ו הדסים, והוא זכה בפרס לתכנית חינוכית: תלמידי כיתות י"א ראינו ניצולי שואה, למדו וניתחו את העדויות ולבסוף סיפרו את סיפורי הניצולים בדרך חווייתית בכיתות הנמוכות, בתנועות הנוער, בבתי אבות ובמסגרות נוספות.

סיפור אחר של קשר בין-דורי נמצא בספר הזוכה **נס של אהבה** שכתבה רונית לוינשטיין-מלץ. בסיפור יוצאת הילדה נסיה למסע בעקבות הישרדותה המופלאה של סבתה מירי ושל בני משפחתה. המורה נורית שפירו מבית הספר "צורים" בראש העין בנתה תכנית לימודים ייחודית לתלמידי כיתה ו' וזכתה בפרס. בטקס אמרה: "אנו נמצאים עתה על סף של עידן חדש. בעוד שנים ספורות שוב לא יהיו

■ ב-4 ביוני התקבצו ביד ושם תלמידים, ניצולי שואה, מורים ובני משפחות נרגשים לטקס חלוקת פרסי יד ושם למפעלים חינוכיים. כמדי שנה העניק בית הספר המרכזי להוראת השואה ביד ושם פרסים בתחום הוראת השואה לתכניות חינוכיות, לעבודות גמר, לאשת חינוך ולספר שנכתב לילדים ולנוער.

השנה בחר יד ושם להעלות על נס את תרומתם של ניצולי השואה למדינת ישראל, וניצולי השואה גם עמדו במרכז הטקס. בת-שבע דגן – מחנכת, סופרת, פסיכולוגית וניצולת שואה – זכתה בפרס אשת החינוך. בת-שבע היא מהראשונים שהצביעו על הצמא הגדול של ילדים צעירים לדעת על השואה ועל חובת המחנכים לעסוק בנושא על פי יכולותיהם הרגשיות, תוך חיזוק האמונה בכוחם של האדם ושל הטוב. בת-שבע מנחילה את תפיסתה באמצעות הספרים שפרסמה – הספרים גם תורגמו לכמה שפות – ובאמצעות הרצאותיה לפני קהלים מגוונים, בארץ ובעולם.

■ ביום הזיכרון לשואה ולגבורה תשס"ח שודרה תכנית חדשה ברדיו – "קול כגן" – ב-106 FM בירושלים וביותר מעשר תחנות רדיו ברחבי הארץ. במשך חמש שעות הקשיבו מאזינים לתכנית על ילדות בתקופת השואה, נקודת השבר, אחוות אחים ומשפחה, מוזיקה ושירה יהודית בתקופת המלחמה ועוד. כמו כן מורים ראינו מומחים מתחומי דעת שונים.

ראשיתו של הפרויקט כמה חודשים קודם לכן, באמצע דצמבר 2007, בחיפוש אחר במות חדשות לשיח עם ניצולי שואה. בסדרת הרצאות בארבעה חודשי השתלמות שנערכה בשיתוף פעולה עם אולפן הרדיו של מרכז תקשורת עירוני ויצ"ו כגן, גובשו והופקו תכניות הרדיו. במרכזן עמדו חמישה ניצולי שואה – אשר אוד, נפתלי לביא, מרים רז-זונשיין, חנה פיק וציפורה גרנט – והם שיתפו את המאזינים בחוויותיהם מתקופת השואה. השיחות קיבלו את הצעירים לניצולים והעמידו בסיס לעבודה חינוכית בעתיד.

בתשובה לשאלת התלמידים "מאין הכוחות לדבר שוב ושוב על אותם רגעי אימה ופחד?" השיבה

■ ניצול השואה נפתלי לביא מדבר בשידור חי לתלמידים ולמורים ברחבי הארץ.

מרים רז-זונשיין בהתרגשות: "נדרתי שכל עוד אחיה, אספר על קיומם של יהודי ורשצ'ין [העיירה במזרח פולין שהיא גדלה בה] ועל משפחתי כמובן. אני רוצה לתאר את הרוע האנושי וגם את הטוב האנושי, כי בזכות הטוב האנושי אני חיה. ואם אצליח ולו במעט להפחית את הרוע האנושי דרך סיפורה של ילדה קטנה, זה יהיה שכרי".

משתתפי הקורס סיפרו כי ההשתלמות היא חוויה משמעותית מאוד וחד-פעמית. "מודה מקרב לב על שזכיתי להיחשף לתכנית זו", כתבה אחת

תוכנית הרדיו הייתה תוצאה של חיפוש אחר במות חדשות לשיח עם ניצולי השואה

"אם אצליח להפחית את הרוע האנושי דרך סיפורה של ילדה קטנה, זה יהיה שכרי"

המשתלמות. "הועשרתי עד מאוד". בדף משוב אחר נכתב: "התלמידים היו מלאי התרגשות ועניין. החוויה מאוד ריגשה אותם ומילאה אותם גאווה". לאור ההצלחה צפויים להיפתח בשנה הבאה שני קורסים במתכונת דומה, אחד בצפון הארץ ואחר שוב בירושלים. בקרוב יעלו חלקים נבחרים מהשידורים של תשס"ח לאתר יד ושם באינטרנט.

הכותבת היא יועצת במרכזייה הפדגוגית בבית הספר המרכזי להוראת השואה.

המרכזי להוראת השואה ביד ושם דורית נובק (מימין) נשאו דברים. אשת העדות מרים עקביא פגשה אותם וסיפרה להם שגם היא הועברה לשוודיה ממחנה ברגן-בלזן לאחר המלחמה. היום הסתיים בטקס קצר בשוודית בבקעת הקהילות, ובו הקריאו חברי המשלחת את השמות של 16 הנספות. כך הושלם מעגל: נערים ונערות שהיו מכחישי שואה נעשו למנציחי זיכרון השואה.

"לאחר שכל שיעורי הבית, הבחינות והצינונים שלי יישכחו [...] שמות הנשים הללו – שכמעט נשכחו – יישארו בארכיון שלכם", אמרה אחת התלמידות. "זה הציון הטוב ביותר שיהיה לי".

הכותב הוא ראש דסק בריטניה, סקנדינביה, פינלנד, אסטוניה ואירלנד בבית הספר המרכזי להוראת השואה.

ממכחישים למנציחים מאת יפתח מאירי

■ בתחילת יוני הגיעה ליד ושם משלחת מיוחדת מקרלסטד שבשוודיה. ארבעה בני נוער, בעברם נאו-נאציים, באו להעניק ליד ושם תוצאות של מחקר שעשו על הקשר בין עירם לשואה, בהנחיית המחנך שלהם קריסטר מטסון.

הביקור לא היה מקרי. מטסון הוא מחנך העובד בשיתוף פעולה עם יד ושם שנים רבות. הוא גם חבר בכוח המשימה הבין-לאומי לזיכרון, לחינוך ולמחקר של השואה ופעיל ב-Living History Forum שבשטוקהולם (ארגון העוסק בלימוד השואה ובהנצחתה), וכן במלחמה בגזענות ובשנאת זרים בשוודיה. מטסון הגה, יזם ופיתח תכנית חינוך מיוחדת למאבק בנטייה של בני נוער בשוודיה לנאו-נאציזם. "במסגרת התכנית – המאבק בתסיסה חברתית" שמה – בני הנוער נוסעים לטווייה ולפולין ולומדים על העם היהודי ועל השואה כמובן, הוא הסביר. "כמעט תמיד הרקע של בני נוער אלו הוא רקע קשה, ולכן העבודה אתם מצריכה סבלנות רבה, הקשבה, דמיון ובעיקר הרבה אהבה".

סיפור המשלחת קשור לחודשים האחרונים של המלחמה, אז הגיעו לשוודיה 27,000 אסירי מחנות יהודים ולא יהודים לשיקום ולהבראה; לעיר קרלסטד הגיעו רק אסירות יהודיות. רובן השתקמו, אך 16 מהן לא התאוששו ונקברו בבית קברות יהודי זעיר בעיר. בעיר הוקם מחנה עקורים באחד מבתי הספר שקריסטר מלמד בו היום את התלמידים.

בביקור עם שני תלמידים בבית הקברות היהודי הקטן בעיר התברר לאחד התלמידים שגורלן של נשים אלו אינו ידוע. הוא הטרד מאוד מכך והחליט לרדת לעומקו של העניין. קריסטר ותלמידיו התגייסו למען המטרה לתעד את מה שקרה בעיר ולהנציח את שמות הנשים. סיפור זה התפרסם בעיתונים המקומיים ובמקומות אחרים, וראש עיריית קרלסטד הביעה עניין רב בנושא. לבסוף ביקשו התלמידים לבוא ליד ושם ולמסור את המידע ואת השמות בטקס רשמי.

לאחר סיור מודרך במוזאון לתולדות השואה נערך טקס, וכמה מחברי המשלחת – בני הנוער, מוריהם וראש עיריית קרלסטד – ומנהלת בית הספר

אירועי בית הספר המרכזי להוראת השואה: אפריל-יוני 2008 מופעים, תערוכות ופרויקטים מיוחדים

מאת רינת מעגן-גינזבורג

להקת "יוסף ואחד" מופיעה בכיכר המשפחה ביום הזיכרון לשואה ולגבורה ליד התערוכה "צירת זיכרון".

התלמידים השתתפו בימי עיון ביד ושם ונעזרו בצוות מגמת ההדרכה. לשלב הסיום נשלחו 16 סרטים – כמה מהם סרטי עלילה קצרים, אחרים תיעודיים ומעטים הם סרטי דוקו-דרמה. בטקס הוקרנו הסרטים והוכרזו שמות הזוכים שבחרה ועדת השיפוט.

הכותבת היא רכזת הניידות החינוכיות במגמת ההדרכה בבית הספר המרכזי להוראת השואה.

השתלמויות מורים לשנת תשס"ט מאת יעל ריצ'לר-פרידמן

כיצד ניגשים אל נושא השואה בכלים חינוכיים בין-תחומיים? מה מתאים ללמד באיזה גיל ומהיכן מתחילים? מה המינוחים הנכונים בהוראת השואה? כיצד להפוך את טקס יום הזיכרון לשואה ולגבורה לשיאו של תהליך חינוכי? כיצד השואה משפיעה על החברה הישראלית? כיצד להעשיר את ידיעותינו בנושא משמעותי כל כך לחברה האנושית? המגמה להכשרת מורים בבית הספר המרכזי להוראת השואה ביד ושם, אשר נועדה לתמוך במורים העוסקים בהוראת השואה במערכת החינוך בארץ, תקיים בשנת הלימודים תשס"ט יותר מ-40 השתלמויות ארוכות בנושא השואה והוראתה. ההשתלמויות יהיו בכל רחבי הארץ, והן יעשו בשיתוף מרכזי הפסגה המקומיים, מועצות אזוריות, עיריות ומכונים להוראת השואה.

ואלה כמה מנושאי ההשתלמויות: החברה הישראלית והשואה; "בגלל המלחמה ההיא" – 70 שנה לפרוץ מלחמת העולם השנייה והשפעותיה ארוכות הטווח; "שכנים?!" – דילמות של עמידה מהצד, שיתוף פעולה והצלה בתקופת השואה; "השתדל להיות איש" – הצלה בתקופת השואה; "על אלה אני בוכיה" – סוגיות בגורלו של האדם הדתי בתקופת השואה; "ברחובות שהיו ואינם" – קהילות ישראל לפני השואה ובשואה; ושיח בין-דורי על השואה באמצעות הרדיו.

הכותבת היא ראש המדור לפיתוח תכניות לימודים בעברית במגמה להכשרת מורים בבית הספר המרכזי להוראת השואה.

מ-1,500 ציורי תלמידים בכיתות ה'ו' אשר ביטאו את תחושותיהם על השואה בציור, זאת לאחר תהליך חינוכי בבית ספרם וביד ושם; "ובחרת בחיים": ניצולי השואה ומדינת ישראל - תערוכת תצלומים של ניצולי שואה (ראו עמ' 4); פרויקט "מפגש עולמות" עם בית ספר "און", בית ספר לתלמידים הלוקים בשיתוק מוחין, ובו הוצגו יצירות התלמידים בבית הספר המרכזי להוראת השואה; ותערוכת כרזות של סטודנטים לעיצוב גרפי במכללת אורט אולייסקי ירושלים שעברו תהליך חינוכי בהנחיית מגמת ההדרכה ובשיאו גיבשו ועיבדו את הכרזות.

מגמת ההדרכה מקיימת זו השנה השנייה את הפרויקט "השתקפויות" - מיצג תצלומים בנושא ניצולי השואה והנצחת השואה. הפרויקט מיועד לכל צלם חובב או מקצועי, והתצלומים הנבחרים יוצגו בכינוס הבין-לאומי בחודש יולי.

ב-18 ביוני נערך טקס הסיום לפרויקט "מראות" - נוער יוצר סרטים בנושא השואה. הטקס חותם את הפרויקט שנמשך שנה וחצי ובו ניתן לתלמידי תיכון במגמות קולנוע ליצור סרטי גמר בנושא השואה.

חדש ב-www.yadvashem.org/edu מאת נעמה שיק

בעבודתו החינוכית בית הספר המרכזי להוראת השואה מנסה מדי יום ביומו להמשיך ולממש זאת. הבסיס לעבודתו זו הוא בראש ובראשונה העדים – קולם הוא ההופך את סיפור השואה מ"מספרים גדולים" לסיפור אנושי. גם להיסטוריונים חלק בבסיס זה – מחקריהם מהווים את מסגרת הסיפור ואת הרקע לסיפור. היצירה שאפלפלד מדבר עליה עומדת גם היא בשנים האחרונות במוקד העשייה בבית הספר, שכן באמצעות מגוון שדות בין-תחומיים – ספרות, אמנות, מוזיקה ועוד – ניתנים להוראת השואה פנים מורכבים ועמוקים תוך התמקדות ביחיד.

עקרונות אלו מנחים גם את הפקת העיתון המקוון זיקה. העיתון יוצא לאור ארבע פעמים בשנה בעברית ובאנגלית, והוא מופץ חנים באינטרנט. העיתון מיועד למורים, למחנכים ולאנשי החינוך הבלתי פורמלי וגם לקהל הרחב. כל אחד מגיליונות העיתון מתרכז באחד התחומים בנושא השואה, למשל "ילדים בשואה", "תרבות ואמנות בשואה", "הוראת השואה באמצעות ספרות" ועוד. בכל גיליון גם הצעות לעבודה חינוכית בנושאים אלו. המדורים הקבועים בעיתון נבנו על פי התפיסה החינוכית של בית הספר: מאמר מרכזי ובו המסגרת ההיסטורית והחינוכית של נושא הגיליון, ריאיון עם ניצול שואה הקשור לנושא הגיליון, ביקורת סרטים, פינה היסטורית, "מה חדש ביד ושם" ו"מה חדש בבית הספר". מהגיליון האחרון נוספו לעיתון "מדור חפץ" ו"מדור תצלום" הבוחנים מקורות אלו מבחינה חינוכית.

הכותבת היא מנהלת מגמת התקשוב בבית הספר המרכזי להוראת השואה.

לרגל יום הזיכרון לשואה ולגבורה התקיימו אירועים שונים ברוח הנושא השנתי "ובחרת בחיים" - ניצולי השואה ומדינת ישראל: 13 ימי עיון לבכירים בזרועות כוחות הביטחון, בהם מפכ"ל המשטרה, ראש המוסד, ראש השב"כ, מפקד חיל הים ועוד; "ליל שימורים" - ערב עיון ורב שיח בנוכחות קהל מגוון, ובו בני נוער רבים; "המרכז הקהילתי הפתוח" ששודר בגלי צה"ל בשידור חי ובו השתתפו כ-3,000 בני נוער מרחבי הארץ במגוון סדנאות, פעילויות וסדורים במכלול המזאונג, וכן צפו במופע של להקת "יוסף ואחד" אשר שרה שירים בנושא שואה בעיבודים אתניים; עצרת תנועות הנוער שבה השתתפו כ-500 בני נוער מתנועות נוער שונות בארץ שעברו קודם לכן יום סיור וסדנה; ערב "מו-זיקה" - נוער נוגע בשואה באולם בית שמואל, פרויקט המתקיים זו השנה החמישית ועוד. השנה, בפעם הראשונה, צפו יותר מ-2,000 תלמידים מבתי ספר שונים במופע. (המופע הועלה עשר פעמים בשבוע יום הזיכרון.) לקראת יום הזיכרון הוצגו כמה תערוכות ייחודיות בבית הספר: "צירת זיכרון" - תערוכה של יותר

תת-אתר חדש בנושא שואת יהודי רומניה

תת-אתר חדש על שואת יהודי רומניה הועלה לא מכבר לאתר האינטרנט של יד ושם. לתת-אתר הועלו חומרים היסטוריים בנושא, ויוחד בו מקום לפנים ולקולות של קרבנות ושל ניצולים שבאים לידי ביטוי בתצלומים מלפני המלחמה ומתקופת השואה ובעדויות של ניצולים, על פי התפיסה החינוכית של בית הספר המרכזי להוראת השואה. בתת-אתר גם פעילויות חינוך ומערכי שיעור, ובהם מורים ותלמידים, וגם הקהל הרחב, מוזמנים להמשיך ולהעמיק בקורות יהודי רומניה לפני השואה, בשואה ולאחריה.

תת-אתר מתרכז בהיסטוריה של יהודי רומניה הן באזורים המכונים רומניה הגדולה או הישנה (הרגאט) הן באזורי בסרביה, בוקובינה וטרנסניסטריה, באמצעות ערכי אנציקלופדיה, מאמרי חוקרים מומחים ומסמכים. הגולש יכול לעיין במפות מקוונות ובעזרתן להכיר את גבולות רומניה בשואה, את המקומות, את האתרים ואת האירועים המרכזיים בשואה. עוד בתת-אתר רשימת ביבליוגרפיה ומערכת קישורים אינטרנטיים אשר יפנו את הגולשים לחומרים רבים אחרים בנושא.

"זיקה" - העיתון המקוון להוראת השואה

בערב יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשנ"ז (1997), ביד ושם, נשא הסופר אהרן אפלפלד את הדברים האלה: "אסור להשאיר את השואה בתחום המספרים הגדולים והדיבור המוכלל. העדים וההיסטוריונים הניחו את המסד והטפחות, ועתה הגיעה השעה ליצירה".

להוקיר את הטוב

הכרה בחסידי אומות העולם

מאת אירנה שטיינפלד

אחת הישיבות הראשונות של הוועדה לציין חסידי אומות העולם

במהלך השנים פיתחה הוועדה מערכת קריטריונים מוגדרת ומפורטת, אך נסיבות ההצלה לעולם יהיו ייחודיות, והמצבים הבלתי אפשריים שבהם פעלו גיבורי הסיפור מעוררים התלבטויות קשות

שבהיגררות לקיצוניות מנוגדת – עודף ענייניות עלול להוליד ניכור – אך אז יזכירו חברי הוועדה זה לזה שגם בחדר הישיבות הנוח והבטוח יש לזכור את הנסיבות שבהן פעלו מצילים וניצולים.

חברי הוועדה והעומד בראשה הם מתנדבים. הם עלו לארץ מארצות אירופה השונות (דוברים 17 שפות), ובאמתחתם ידע על ההיסטוריה של השואה במקומות שונים באירופה, ניסיון חיים רב והרבה אנושיות.

שמחה רותם (קאז'יק) יושב בוועדה מיומה הראשון: "התחושה שזה המעט שאנחנו יכולים לעשות למען אותם מצילים היא שהביאה אותי לוועדה. הכרתי כמה מהם בתקופת השואה בפולין, אני מבין את הסכנות שפעולת ההצלה הייתה כרוכה בהן ויודע שאדם אינו יכול לתת יותר ממה שהם נתנו. ההכרה בחסידי אומות העולם היא מחויבות קדושה, וגם לו רציתי, לא יכולתי להתנתק מן המשימה."

הכותבת היא מנהלת מחלקת חסידי אומות העולם.

את הזוויות השונות ומעלים צדדים לכאן ולכאן, הרי על חברי הוועדה מוטל בסופו של יום להכריע ולהעביר קו מבדיל ברור בתוך הקשת המגוונת והמורכבת של התנהגות בני האדם בשואה. הם נדרשים להרים את ידם ולהחליט אם המעשה שהובא לפנייהם יזכה את בעליו בתואר אם לאו.

במהלך השנים פיתחה הוועדה מערכת קריטריונים מוגדרת ומפורטת, אך נסיבות ההצלה לעולם יהיו ייחודיות, והמצבים הבלתי אפשריים שבהם פעלו גיבורי הסיפור מעוררים התלבטויות קשות ושאלות על החלת הקריטריונים. האם העובדה שמשפחה שנקשרה בעבותות אבהה לילד שהסתירה לא רצתה להחזיר אותו בתום המלחמה תמנע את הענקת התואר? האם להכיר במי שהשתייך לארגון נאצי או פשיסטי אך בהמשך היטיב את דרכיו והציל יהודים? האם מעשה ההצלה יכריע או עברו השלילי? דומה שכבר עם הקמת הוועדה ב-1962 עמדו ביד ושם על האתגר העצום שיוצב בפני חבריה, ועל כן הוחלט להעמיד בראש הוועדה שופט מבית המשפט העליון. כיום מכהן בתפקיד שופט בית המשפט העליון בדימוס יעקב טירקל, והוא מקדיש מזמנו היקר כדי להנחות את עבודת הוועדה, לקרוא את כל הפרוטוקולים ולבחון את ההחלטות.

רוב חברי הוועדה הם ניצולי שואה – כמה מהם ניצלו בעזרת חסידי אומות העולם, אחרים חוו רק אדישות ועוינות מצד שכניהם. ההתעמקות בתיקים מעלה שוב ושוב זיכרונות וסיוטים מהעבר ונוגעת בנקודות כואבות ובפצעים פתוחים. הזיכרון האישי מבליח פה ושם בדיונים, אך תמיד ייעשה המאמץ העליון לחזור לדיון הענייני. עם זאת מובנת הסכנה

התיק בעניינם של רוג'ר ואסטר פרה שנדון בוועדה לציין חסידי אומות העולם בשנת 2006 היה לכאורה תיק ככל התיקים. קלוד מרקס פנה ליד ושם בבקשה להכיר במציליו שהסתירו אותו בתקופת השואה בצרפת. כאשר הוזכר שם העיירה שבה התרחש הסיפור – בוזנסה – איש מן הנוכחים בדיון לא שם לב לתגובתו של ד"ר אהוד לב. הוא עצמו הוסיף בבוזנסה אצל משפחה אחרת – ז'ול ז'אן רוז'ה שהוכרו חסידי אומות העולם בשנת 1989. עוד הופתע ד"ר לב לשמוע שרוג'ר פרה, כמו מצילו שלו, היה קצב במקצועו. לאחר שגם רוג'ר פרה הוכרז חסיד אומות העולם, התברר ששני הקצבים הכירו זה את זה. כך ייתכן שבזמן המלחמה היו נפגשים לפרקים, וסביר להניח ששוחחו על משפחותיהם, על קשיי החיים ועל מחירי הבשר. אך התברר שהיה נושא אחד

שופט בית המשפט העליון בדימוס יעקב טירקל: מקדיש מזמנו היקר כדי להנחות את עבודת הוועדה

שכנראה הם לא שוחחו עליו – הם לא סיפרו איש לרעהו שהם מסתירים בביתם ילד יהודי.

ד"ר לב הוא חבר בוועדה לציין חסידי אומות העולם משנת 2004. לפני 45 שנה הוטלה על הוועדה המשימה להחליט מי זכאים לתואר הגבוה ביותר שמדינת ישראל מעניקה ללא יהודים. השנה – שנת ה-60 למדינת ישראל – יד ושם מציין את

תרומתם של ניצולי השואה למדינה, וחשוב להעלות על נס את ייחודו של מפעל ההכרה בחסידי אומות העולם ואת תפקידם של ניצולי השואה – הם היו מהדוחפים להפעלת התכנית ועד היום ממלאים חלק חשוב בה. במפעל ייחודי זה הקרבנות מחפשים את המעטים ששחו נגד הזרם בקרב העמים של מחוללי הרצח, משתפי הפעולה והעומדים מן הצד. יש בכך ביטוי נשגב למורשת הניצולים וליכולתם המופלאה לדבוק בחיים, לא לשקוע בנקמה ולחלץ ערכים חיוביים מן הזוועה ומן ההתמוטטות המוחלטת של יחסי היהודים עם סביבתם בתקופת השואה.

חברי הוועדה מקדישים שעות רבות לבחינת התיקים. הם מראיינים עדים או מתכתבים אתם, חוקרים את הנסיבות ובסופה של הבדיקה מגישים את המלצתם לוועדה. לאחר דיון מתקיימת הצבעה. שלא כמו ההיסטוריונים שבמחקריהם מנתחים את המצבים האנושיים המורכבים של השואה, מתארים

המתנדבים מטפחים את הקשר
המיוחד שנרקם בתהליך עם
ניצולי השואה, והם גאים
בתרומתם למפעל הזיכרון
הלאומי

הזדהות והבנה

ניצולי שואה מתנדבים לסייע באיסוף שמות הנספים

מאת דבורה ברמן

המתנדבים אורה לשם (משמאל) ואורי סלע (מימין) מסייעים באיסוף שמות הנספים בשואה בבית פרטיאה במרכז הארץ.

■ עבור עליזה שומרון, העזרה שהיא מגישה לניצולי שואה להנציח את יקיריהם שנספו בשואה היא אך טבעית. מכיוון שהיא עצמה ניצולת שואה, היא מבינה את הסבל שהניצולים נאלצו לשאת, ובזכות ההזדהות וההבנה שהיא חשה כלפיהם, היא מצליחה להקל על חבריה הניצולים: "בכל השנים מאז השואה אני מרגישה מחויבות גדולה למסור עדות ולתרום למפעל הזיכרון, שומרון מסבירה. "מחויבות למי? גם להם – האנשים שאינם – וגם לעצמי. כשאני עוזרת לניצולי שואה אחרים, אנחנו מבינים זה את זה. אין לי צורך להסביר את עצמי, מראש יש הבנה בינינו וידע משותף. אני מבינה את הבעיות שלהם, את המצוקות שלהם, אני מזדהה אתם, ויש לי הרבה כוח לעודד אותם. הם נינוחים אתי ונעלבים פחות". פרויקט איסוף שמות הנספים בשואה מכשיר מתנדבים בישראל וברחבי העולם לסייע לניצולי השואה ולבני דורם להנציח את שמות יקיריהם

"ניצולי שואה מודים לנו שהגענו אליהם, ולולא עשינו זאת, הם היו חיים בתחושה של החמצה, נושאים בנטל הכבד".

דאשה ריטנברג איבדה את רוב משפחתה בשואה ובמשך שנים רבות לא אזרה אומץ ולא מילאה דפי עד מכיוון שלא היה בה הכוח להעלות על הכתב את שמותיהם של יקיריה: "יש לי יותר מדי שמות. אמנם ארגונים יצרו אתי קשר ועודדו אותי לעשות כן, אך היה לי קשה למלא את הדפים". העזרה והחמלה שריטנברג זכתה לקבל ממתנדבת פרויקט איסוף השמות הן שאפשרו לה להתמודד עם משימת ההנצחה. "אני חושבת שהרגשתי פחות עצורה ויותר משוחררת לשבת בביתי, ליד השולחן שלי. המתנדבת הייתה אישה חמה ונעימה, היה לי קל יותר, היא נראתה לי

שמספרם של בני הדור שהכיר את הקרבנות הולך ופוחת, כן הולך וגובר הצורך לתעד את שמותיהם ולהבטיח את זכרם.

המתנדבים עוברים הכשרה ביד ושם ואחר כך יוצאים לביקורי בית אצל ניצולים. בביקורים אלו נדרשת מהם רגישות רבה מאוד על מנת לעזור לניצולים לעבור בעדינות את התהליך הכואב של פתיחת הפצעים הישנים מן המלחמה ושל ההתמודדות עם האבדן והאבל מלפני יותר מ-60 שנה. רכזת המתנדבים של פרויקט איסוף שמות יעלה קופר, המופקדת על תיאום הכשרת המתנדבים ועל התאמתם למוסרי שמות פוטנציאליים הזקוקים לסייע, מספרת כי ניצולי שואה מביעים שוב ושוב את תודתם ואת הערכתם למתנדבים שסייעו להם:

אף שהכאב על
יקיריה שאבדו
בשואה ימשיך
ללוות אותה תמיד,
דאשה ריטנברג

מצאה נחמה בכך שהנציחה
את משפחתה

ומכריהם אשר נספו בשואה בתיעוד שמותיהם בדפי העד, וכן בתצלומים שלהם ובמידע ביבליוגרפי על אודותיהם, אם יש. כמו שומרון, רבים מהמצטרפים לפרויקט חשוב זה הם עצמם ניצולי שואה. ככל

פרויקט איסוף שמות הנספים בשואה – עכשיו באינטרנט

■ בעת האחרונה הועלה לאתר יד ושם תת-אתר בעברית (www.yadvashem.org/names_heb/index) שמציג את הפעילויות בפרויקט איסוף שמות הנספים בשואה.

בתת-האתר יש מידע על ההתנדבות בפרויקט, הנחיות כיצד לקבל סיוע במילוי דפי עד ודפי ניצול ועוד.

יותר מ-350,000 שמות נאספו עד כה מספרי "יזכור" מאת צבי ברנהרדט

מ-260,000 שמות בפרויקט זה כבר הוספו למאגר השמות, ועוד כ-100,000 מחכים לעריכה.

בעת האחרונה יצא לדרך פרויקט התנדבות חדש שמטרתו לאסוף שמות מספרי זיכרונות של ניצולי שואה. אמנם בספרים אלו יש בדרך כלל מעט שמות (לעומתם בספרי "יזכור" יש בדרך כלל מאות שמות), אך יש בפרויקט החדש והשאפתני הזה כדי ללמד על המחויבות של יד ושם לשחזר את שמותיהם ואת זהותם של כל אחד מקרבנות השואה.

הכתב הוא סגן מנהל שירותי מידע ויעץ וראש יחידת עיבוד הנתונים בהיכל השמות.

■ מאז שנות ה-50 יש וישם אוסף ספרי "יזכור" שהוציאו לאור ארגוני ניצולים המייצגים את שרידיהן של קהילות יהודיות שחרבו בשואה. היום יש יותר מ-1,200 ספרים כאלו בספריית יד ושם, והם מרכיבים את האוסף הגדול בעולם של ספרי "יזכור".

ברבים מספרים אלו רשימות נספים של בני קהילה שרצחו הנאצים ועוזריהם. את הרשימות כתבו חברי הקהילה ששרדו. בשנת 2002 גייס היכל השמות ביד ושם מתנדבים כדי להקליד שמות אלו בפורמט דיגיטלי (ממוחשב). זאת כדי שיהיה אפשר לכלול אותם במאגר המרכזי של שמות קרבנות השואה. יותר

סוגרים מעגל

מסמכים שהתקבלו מגרמניה סייעו לניצול לחשוף את גורלו של אביו

מאת לאה גולדשטיין

התצלום באדיבות חומר אפלבאום

■ משה בר-יודא: "עכשיו יש לי מועד מדויק ליארציט של אבי."

לי מועד מדויק ליארציט", אמר בר-יודא כשקיבל את המידע. "אמנם אין זה מנחם או משמח אותי, אבל יש בי שביעות רצון על שאני יכול לסגור מעגל ולהמשיך הלאה."

מנהל אגף הארכיונים הארכיונים ביד ושם ד"ר חיים גרטנר מסביר שמאז פברואר 2008 גדל מספר הפונים אל שירותי המידע והיעץ של יד ושם בכ-50%. "בחודשים האחרונים טיפלנו בבקשות לחיפוש מידע על כ-2,000 קרבנות שואה. חלק מן הפונים כבר פנו אלינו בעבר וביקשו לנסות למצוא מידע נוסף על קרוביהם, ואחרים פנו אלינו בפעם הראשונה". גרטנר מסכם: "הוספת אוסף ITS אל אוספי יד ושם פותחת לפנינו אפשרויות חדשות שלא היו בידינו קודם לכן ומחזקת את יכולתנו להתחקות על גורלם של אנשים בתקופת השואה".

אפשר להפנות בקשות לחיפוש בטופס מקוון באתר האינטרנט של יד ושם: www.yadvashem.org או בדואר רגיל.

■ בתחילת ינואר השנה פנה ניצול השואה משה בר-יודא לארכיוני יד ושם בבקשה לברר פרטים על גורלו של אביו אלפרד (אברהם) קסטנר שנרצח בשואה. הבקשה הגיעה בשעה הנכונה: ביד ושם כבר היו דפי עד, ובהם רשום שקסטנר נעלם מיד לפני חג הפסח בשנת 1942. אבל עדיין לא היה ידוע לאן הוא נלקח ומה אירע לו בזמן השואה. בזכות מסמך אחד מתוך כ-20 מיליון המסמכים הממוחשבים שקיבלו ארכיוני יד ושם לפני כמה חודשים מאוסף שירות האיטור הבין-לאומי (ה-ITS) שבגרמניה, בר-יודא יודע היום בדיוק מה עלה בגורלו של אביו ומתי.

משה-בר יודא נולד בברטיסלובה שבצ'כוסלובקיה והיה בן שמונה כשראה בפעם האחרונה את אביו. בר-יודא שרד בשואה בהונגריה בכמה זהויות בדויות והגיע עוד בזמן המלחמה לארץ ישראל. במשך השנים שמע שמועות, ולפיהן אביו נרצח במיידנק ואולי באושוויץ. על סמך אחת העדויות אמו אף הותרה מעגינותה אחרי המלחמה ב-1948 בבית הדין הרבני בתל אביב.

המסמך הראשון המתעד במהימנות את גורלו של האב נמצא ברשימה השמורה בארכיוני יד ושם. השם אלפרד קסטנר רשום ברשימת מנושרים למחנה נובקי שבסלובקיה. מתברר שהמידע הזה בזיכרונו של הבן היה מדויק והגירוש אכן אירע בערב "שבת הגדול", ט' בניסן תש"ב (27 במרס 1942). במסמכים שהגיעו לא מכבר לארכיוני יד ושם נמצאו רשימות של הנרצחים בקרטוריום של מיידנק בחודשים יולי עד ספטמבר 1942. ברשימות הללו רשום שמו של האב ואף תאריך הרצח: 7 בספטמבר 1942 (כ"ה באלול תש"ב). המסמך המתעד את רצח האב במיידנק הגיע לאוסף ה-ITS רק באמצע שנות ה-60 ולכן אינו נמצא במסמכי ה-ITS שיד ושם צילם בשנות ה-50. "במשך 60 שנה ציינתי את יום פטירתו של אבי בעשרה בטבת, יום הקדיש הכללי. עכשיו יש

מאוד כנה ברצון שלה לעזור לי. לביקור אחד היא אף הביאה אתה את הוריה [...] גם אביה הוא ניצול שואה. אהבתי מאוד שהוריה באו אתה".

אף שהכאב על יקיריה שאבדו בשואה ימשיך ללוות אותה תמיד, ריטנברג מצאה נחמה בכך שהנציחה את משפחתה. "אני לא מוצאת מנוח. לעולם לא אוכל. אך אני שמחה שהנצחתי אותם. אני חושבת שזה היה הדבר הנכון לעשות. יש בכך משום אמירה – לא שכחנו אותם, לעולם לא נשכח אותם. בכל יום שישני אני נזכרת בדמותם. אני מקווה שהזיכרון שלהם לא ימוש ממני לעולם".

יעלה קופר מספרת גם שהמתנדבים מטפחים את הקשר המיוחד שנוקם בתהליך עם ניצולי השואה ושהם גאים בתרומתם למפעל הזיכרון הלאומי. "רבים מהמתנדבים חזרו אלינו בתחושה של סיפוק ושלחות. הם מאוד שמחו להשתתף במשימה הלאומית הזאת. רבים מהם ציינו שנוצר קשר עמוק עם ניצולי השואה", אומרת קופר.

בסופו של דבר תהליך ההנצחה מקל על המתנדבים ניצולי השואה המשתתפים בפרויקט איסוף השמות, בייחוד המתנדבים שהם עצמם ניצולי שואה. עליזה שומרון מסבירה: "בסוף האנשים מאוד מודים לי. אני שמחה שאני עוזרת לבני אדם בדברים שקשים להם. זה שכרי".

יד ושם זקוק למתנדבים בדרום ובצפון לביקורים בבתי הניצולים. להתנדבות בפרויקט או לבקשת עזרה במילוי דפי עד אנא פנו לרכזת המתנדבים בפרויקט איסוף השמות יעלה קופר, 02-6443808.

■ במאי 2008 יצאה משלחת של יד ושם לבלרוס והצטרפה לתושבים מקומיים המשתתפים בפרויקט איסוף שמות של כ-800,000 קרבנות השואה מהאזור. מיטין לשמאל: אינה גרסימובה, מנהלת המוזאון היהודי במינסק; ד"ר אהרון וייס, יועץ מיוחד של הג'וינט בברית המועצות לשעבר; אבנר שלו, יושב ראש הנהלת יד ושם; יוסי הולנדר, איש עסקים והתורם של הפרויקט; יוני לייפר, נציג הג'וינט בבלרוס; לאוניד רובינשטיין, ראש הקהילה היהודית בבוברויסק

הסכם בין ישראל לגרמניה על חומר ארכיוני

■ בתחילת יוני נחתם ביד ושם הסכם להמשך שיתוף פעולה בין משרד החוץ בגרמניה ובין הארכיון ביד ושם לקטלוג חומרים ולהנגשתם לציבור הרחב. הפרויקט מתבצע זו השנה השנייה בשיתוף המכון לחקר ההיסטוריה בת זמננו במינכן. בפרויקט נאספים ומקוטלגים חומרי ארכיון על מערכת החוק והמשפט בגרמניה, יחסה ליהודים בתקופת השואה והתמודדותה עם פשעי הנאצים לאחר תום המלחמה.

בארכיון יד ושם נאספו במשך עשרות שנות קיומו כ-75 מיליון דפי מסמכים מסוגים שונים, בהם גם חומרים משפטיים רבים שעניינם מעמדם החוקי של היהודים והפעילות של מערכת החוק בגרמניה הנאצית נגד יהודים. מאגר המידע המשותף יתבסס על המסמכים הרבים שנאספו ביד ושם מארכיונים בגרמניה במשך השנים בנושא זה. קטלוג המסמכים והתעדודות והנגשתם לקהל הרחב בכלים טכנולוגיים מודרניים יעשירו את הידע בתחום זה ויפתחו לפני חוקרים תחומי מחקר חדשים.

האנטישמיות בצפון אפריקה

מאת לאה גולדשטיין

■ עמנואל דבנו

■ בכינוס הבין-לאומי על היהודים בצפון אפריקה במלחמת העולם השנייה שהתקיים לאחרונה ביוזמת יד ושם ומכון בן-צבי, עלו נושאים חדשים רבים ומעוררי מחשבה. בכינוס הוצגו מחקרים חדשניים על החרם על יהודי צפון אפריקה, תגובת הקהילה לתעמולה האנטישמית בקרבה והקליטה של פליטים ממקומות אחרים.

באי הכינוס התקבצו ממוגון מדינות ותחומים, רבים מהם חוקרים צעירים הממשיכים לפרוץ את הגבולות במחקר השואה. אחד המשתתפים הצעירים בכינוס היה עמנואל דבנו, סטודנט לדוקטורט מהמכון ללימודים פוליטיים בפריז. מחקר עוסק בארגון הבין-לאומי נגד גזענות ואנטישמיות בשנים 1927-1940. הרצאתו – "הדינמיקה של האנטישמיות במגרב ערב מלחמת העולם השנייה" – ריתקה את באי הכינוס. בריאיון מיוחד לגיליון זה דבנו מספר על מה שגילה עד כה על האנטישמיות במגרב לפני המלחמה.

יותר משישה עשורים חלפו מאז מלחמת העולם השנייה. מדוע בחרת דווקא כעת לחקור את האנטישמיות במגרב לפני המלחמה?

כמה ארכיונים מנהליים מתקופת צרפת הקולוניאלית נפתחו בעת האחרונה, ופתיחתם אפשרה לזרוע אור חדש על הדפוסים האנטישמיים העיקריים שבאו לידי ביטוי במגרב לפני המלחמה. האנטישמיות שהתלקחה בשנות ה-30 בחלקים גדולים באירופה הגיעה גם למרוקו, לאלג'יריה ולתוניסיה, אם כי בשל ההיסטוריה, הגאוגרפיה והמצב של כל אחת מהמדינות האלה ביטויי האנטישמיות ודרגותיה היו שונים בעוצמתם.

הנושא מעלה שאלות רבות על הנטיות האנטישמיות ועל ביטוייה המסוימים בקרב האוכלוסיות המקומיות, וכן על העמדה של המדינות הצרפתיות כלפי האנטישמיות שסיכנה את יציבות המושבות ולכן היה הכרח לטפל בה. המחקר שלי מבקש להבין יותר את התנאים ואת הנסיבות שהיו לפני המלחמה ושהושפעו במלחמת העולם השנייה מממשלת וישי.

אילו גורמים הגבירו את האנטישמיות במגרב בשנות ה-30?

כמו האנטישמיות בצרפת המטרופוליטנית, גם האנטישמיות בצפון אפריקה לא הייתה עשויה מקשה אחת. האנטישמיות הוזנה מכמה מקורות: אוכלוסיות מוסלמיות שלקו בחשדנות בסיסית ואפילו עוינות כלפי היהודים; מתיישבים אלג'ירים שלא השלימו עם "חוק קרמיו" (הענקת אזרחות צרפתית ליהודים אלג'ירים); סוכנים מגרמניה הנאצית או מאיטליה הפשיסטית שניסו למוטט את החברה הקולוניאלית במדינות אלו; ארגונים צרפתיים לאומניים; תכניות

בשנות ה-30 שאפו כל התנועות והזרמים הפוליטיים לשלב את המוסלמים

שונות של רודנים מקומיים ועוד. לפיכך אפשר לומר שהסיבות לאנטישמיות בארצות אלו הן היסטוריות-תרבותיות, אידאולוגיות ואופורטוניסטיות. מובן שיש לעגן במצב בין-לאומי מתוח במיוחד – הדיקטטורות נקטו מדיניות תוקפנית, והעניין הפלסטיני היה לנושא בוער. האנטישמיות התבטאה בהתעללות ביהודים, במהומות, בפרסומים אנטישמיים ובאספות תעמולה.

האם האלימות הייתה לחלוטין חד-צדדית? כיצד הגיבה האוכלוסייה היהודית לאיומים?

על אף הקרבה החברתית-תרבותית בין שתי הקהילות, מתחת לפני השטח פעפעו טינה ועוינות, והן פרצו מדי פעם בפעם. העובדות מלמדות כי רבות

מהתקריות שתיעדה המשטרה היו תוצאה של יחסי היום-יום בין אנשים חיים יחד, שכנים ושותפים עסקיים – חיכוכים, מריבות קטנוניות, העלבות וגם התפייסויות. עם זאת לסכסוכים היה נופך אנטישמי, והם לוו בהתקפות מילוליות או גופניות, ללא סיבה של ממש, ובבוז. דוגמה מוחשית לכך: אחד האנשים בקבוצה של מקומיים שעמדו בקרבת מסע הלוויה יהודי ב-27 בדצמבר 1938, בגרסה שבתוניסיה, הפטיר: "עוד ממזר יהודי שייך לגינהום".

היהודים אכן הותקפו לעתים קרובות, אך מתועדות גם תקריות של יהודים המקללים מוסלמים ומטילים דופי בדתם. עם זאת תגובת הקהילה החריפה את המתח. כשהתרחשה תקרית היו המוני מקומיים נאספים מיד סביב הנצים, דוחקים בהם ומשלהבים אותם, ולצדדים היה קשה מאוד למשול ברוחם. למשטרה היה תפקיד מכריע בעצירת התקריות, בפיזור ההמון, בקריאה לתגבורת ובביצוע מעצרים לריסון ההתכנסויות המסוכנות הללו. המשטרה גם ידעה היטב שלשמועות הייתה השפעה מזיקה על ההמונים, מוסלמים ויהודים כאחד. עצירת השמועות הייתה אפוא חשובה מאוד בעיני המופקדים על אכיפת החוק.

כיצד קנו להן ההשפעות האנטישמיות החיצוניות אחיזה בקרב המוסלמים המקומיים?

בשנות ה-30 שאפו כל התנועות והזרמים הפוליטיים לשלב את המוסלמים המקומיים באסטרטגיות שלהם. תעמולה נאצית שמקורה בברלין הפיצה שגאה אנטי-יהודית בקרב האוכלוסיות הערביות, בעיקר באמצעות מאמרים, עלונים וכדומה. גם התקשורת ציטטה פסוקים אנטי-יהודיים מהקוראן. לאומנים צרפתיים עשו שימוש בעלונים כדי להכתים יהודים, להחמיא למוסלמים ולקרוא למרד.

מהדורה חדשה: "פנקס הקהילות: לוב-תוניסיה"

■ ב-20 במאי ערך יד ושם טקס מיוחד לציון הוצאה לאור של מהדורה חדשה של פנקס הקהילות: לוב-תוניסיה. את הספר החדש ערכה ד"ר עירית אברמסקי, והוא הושק במפגש ביד ושם לציון 65 שנים לשחרור תוניסיה ולוב. במפגש השתתפו מאות מיוצאי לוב ותוניסיה, בהם חבר הכנסת סילבן שלום, יליד גאבס שבתוניסיה; יושב ראש הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב מאיר כחלון; וחוקר יהדות תוניסיה קלוד סיטבון. פרד גסקט, יליד תוניסיה, סיפר את סיפורו האישי.

לפני מלחמת העולם השנייה

יהודית עליהן, בהנחה ש"לחימה באנטישמיות תוביל לאנטישמיות". הרשויות הגבילו את ההתנגשויות הקשות, אבל לא תקריות אחרות, קלות יותר. הרושם היה שיש סובלנות כלפי אלימות רצחנית קולקטיבית. זה היה איזון בסכנה.

עם זאת אין בכך כדי להמעיט כלל וכלל מהנזק של התעמולה, מקומית או זרה, על הלכידות הלאומית, ורבים חששו שהיא עלולה להחריף את העימותים. קהילות יהודיות היו רדופות פחדים וחששות ולא ביטאו אותם; הן נסוגו לתוך עצמן וחשו נטושות.

שנה
הניצולים ומדינת ישראל

"השואה, הניצולים ומדינת ישראל"

כינוס בין-לאומי ביד ושם,
11-8 בדצמבר 2008

■ לרגל ציון שנת ה-60 למדינת ישראל יערוך בדצמבר המכון הבין-לאומי לחקר השואה ביד ושם כינוס בין-לאומי בכותרת "השואה, הניצולים ומדינת ישראל".

הכינוס יארח היסטוריונים רבים בעלי שם, אנשי אקדמיה וחוקרים צעירים מהארץ ומהעולם, ותידון בו קשת רחבה של נושאים, בהם חלקה של השואה בהקמת מדינת ישראל; הניצולים והתפקיד שהם ממלאים בהנצחת זיכרון השואה; היטמעותם של ניצולי השואה במגזרים שונים בחברה הישראלית; דרכי הצגה שונות של השואה בישראל; השואה, מדינת ישראל והזירה הבין-לאומית; והשואה והסכסוך הערבי-ישראלי.

את ההרצאה המרכזית בכינוס יישא היועץ האקדמי של יד ושם פרופ' יהודה באואר, מההיסטוריונים החשובים בעולם בנושא השואה וזוכה פרס ישראל בתחום חקר ההיסטוריה של עם ישראל. במשתתפים האחרים בכינוס יהיו מישלין אמיר ממוזאון השואה האמריקני בווישינגטון, ראש המכון הבין-לאומי לחקר השואה של יד ושם פרופ' דוד בנקיר, וכן אנשי אקדמיה בכירים מאיטליה, מפולין ומישראל.

לתכנית המלאה של הכינוס: www.yadvashem.org
הכינוס יתקיים בתמיכתו של מרכז גרטנר לכינוסים בין-לאומיים.

■ תוניס: שלושה יהודים לפני מלחמת העולם השנייה

קהילות יהודיות היו רדופות פחדים וחששות ולא ביטאו אותם; הן נסוגו לתוך עצמן וחשו נטושות

ההמונים המוסלמיים הוסתו גם בתעמולה ערבית, והיא הלכה והתגברה לאורך כל העשור. בשלהי שנות ה-30 בתוניסיה למשל הופצו סמאות שקראו להחרים

עסקי יהודים בשל "הדברים הנוראים שהערבים סבלו מידי היהודים". העיתונים הערביים המקומיים החלו להזכיר את העניין הפלסטיני. הפעילויות הציוניות בצפון אפריקה הגבירו את התעמולה הזאת.

מה הייתה תגובתן של הרשויות הצרפתיות?

אין ספק שהאנטישמיות במגרב היוותה בעיה לרשויות הצרפתיות, והן היו מוכרחות לטפל בה. אך הן בחרו באסטרטגיה של הימנעות והמעיטו מחשיבותה של האנטישמיות כדי להימנע ממראית עין של השפעה

"מלא אומץ ונחישות"

סיפורו של מקסי ליברטי

מאת מירי גרוס

■ מקסי ליברטי (מימין) ואבנר שלו מתבוננים באנדרטה לזכר המשפחות שריקי וטואיטו.

■ מימין לשמאל: נתן איתן, שטיה בן יהודה, אבנר שלו, מקסי ליברטי, באטריס הלפרן בוקריס, מירי גרוס והשגריר ניסים זילי

מעולם לא שכח מקסי את מי שלא זכו לחזור ומעולם לא חדל לספר את סיפורם

ובצרפתית של הספר 145922 (יד ושם, 2008) שכתב מקסי ליברטי בעזרתה של ידידתו באטריס הלפרן בוקריס.

המצפור והגן שנחנכו גם הם משקפים את דמותו של מקסי – הנאמנות לעבר והנאמנות למי שלא זכו לחזור מן התופת – באמצעות סיפורן של שתי המשפחות שהן דומות אך גורלן שונה: משפחתו של מקסי ליברטי ניצלה בזכות חסיד אומות העולם ג'ורג' אמבלר, ואילו משפחת טואיטו לא זכתה ליד מושיעה. המצפור והגן משמשים גם גשר בין העבר של העם היהודי לבין העתיד. הגן משקיף אל נופה של ירושלים, בירת ישראל, והוא משמש מקום רגיעה לכל הצעירים והחיילים הפוקדים את הר הזיכרון ומבקרים ביד ושם.

ניצולי השואה, בני דורו של מקסי, נשאו ועודם נושאים על כתפיהם את משא הזיכרון; הם שחוו את המראות ואת האירועים, והם שמעניקים למלאכת הזיכרון תוקף מוסרי. יד ושם מחויב להנחיל את מורשתם של הניצולים לדורות הבאים. מקסי ליברטי, חבר אמיתי ושותף, גם הוא קיבל עליו לשאת במחויבות ובאחריות זו.

הכותבת היא מנהלת דסק ארצות דוברות צרפתית באגף לקשרי חוץ.

ישראל. ערכים אלו הם שהניעו אותו לאחר שחרורו לבנות את חייו מחדש ולהצליח – להיות "מלך הסנטייה" (רחוב יהודי בפריז של עסקי אפנה).

מאז שב מן המחנות ועד היום מעולם לא שכח מקסי את מי שלא זכו לחזור ומעולם לא חדל לספר את סיפורם. מקסי – לוחם עיקש למען זיכרון השואה, למען הציונות ולמען הקהילה שלו – הבין זה מכבר שהדרך לבנות ולהיבנות היא העשייה.

ההתמודדות עם הבלתי צפוי, היכולת לקבל את החיים כמו שהם על אף ההפתעות שהם מזמנים, היכולת לקבל הן את הרע הן את הטוב בהיותם מהות החיים והיכולת להתלהב ולהתאהב בכל פעם מחדש ברעיונות או בפרויקטים חדשים – בזכותן מקסי ליברטי הוא צעיר נצחי, תמיד נכון לפעול, תמיד נכון לקבל עליו מטלה חדשה ואתגר נוסף שהחיים מזמנים לו. מי שקורא את העדות של מקסי המכוונת אל הדור הצעיר לא ימצא בה אלא מסר של חיים.

ב-1 ביוני נערך טקס חנוכת המצפור והגן שהוקמו בסיועו של מקסי ליברטי במעמד יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו, השגריר ניסים זילי, לשעבר שגריר ישראל בצרפת, והתורם מקסי ליברטי. המצפור והגן הוקדשו לזכר הוריו של מקסי, ניצולי השואה לבית שריקי, ולזכרה של משפחת טואיטו שלא שרדה בשואה. בטקס גם צוינה הוצאתו לאור בעברית

■ "נסיעה קטנה, אני מבטיח לכם, הוריי היקרים, אינה יכולה להזיק שכן בוודאי נגלה עולמות חדשים, וכשניפגש שוב אוכל לספר לכם את סיפורי, סיפור שמתחיל להיות יפה, בלתי צפוי אך מלא אומץ ונחישות..."

מילים אלו כתב מקסי ליברטי בספטמבר 1943 להוריו, משה ואיטה ליברטי, בנסיעתו מדרנסי ליעד בלתי ידוע. הוריו נשארו בסן פונס (עיר ליד ליון), ומקסי השליך את המכתב ברחוב בתקווה כי מישהו ימצא אותו ויעבירו ליעדו. בדרך נס המכתב אכן הגיע להוריו.

"נסיעה קטנה" זו שמקסי החל באותו ספטמבר 1943, כשהיה בן 18, הייתה למסע שעתידי להובילו לאושוויץ, לגטו ורשה, לצעדות המוות בדרך אל דכאו, קאופרינג ואלך – שם שוחרר לבסוף על ידי האמריקנים.

"בלתי צפוי אך מלא אומץ ונחישות" – במילים אלו התווה כבר אז מקסי הצעיר את ראיית החיים שלו. מי שקורא את עדותו ומי שמכיר את חייו ופועלו נוכח לדעת שמקסי ראה תמיד בחיים מסע הצופן בחובו הפתעות שדורשות אומץ רב ונחישות. בעבור מקסי אומץ פירושו לגבור על כל המכשולים ולעמוד בכל האתגרים המזדמנים בלי לוותר ובלי להתלונן; לדעת לראות ולמצוא תמיד, בכל רגע ורגע, את הצד החיובי של החיים ולנצלו עד תום. אומץ לב עיקש הוא שהציל את חייו של מקסי כמה פעמים במחנות, ובנחישות הוא דבק בערכים שהוא מאמין בהם: החברות, הנאמנות והאהבה לזולת, לעם היהודי ולמדינת

להיות יהודי אחרי השואה

מאמצייהם של ניצולים
לגלות מחדש את זהותם

מאת ד"ר דוד זילברקלנג

בספרי זיכרונות יש על פי רוב לפחות פרק קצר על שיקום החיים לעתים הניצולים דנים גם בזהותם היהודית

היהודית ובדילמות בשיקום הפן הזה בישותם שספג
מכה קשה כל כך בשואה.

אחת התובנות של המחקר על שארית הפלטה
עניינה השאיפה המרשימה לשיקום החיים והמשפחות
מהר ככל האפשר. רבים מהניצולים נישאו והביאו
ילדים לעולם זמן קצר אחרי המלחמה. יהודית
באומל-שוורץ כותבת במאמרה, "חלוצות, מורות
ואמהות: נשים חרדיות בקרב שארית הפליטה"
(יד ושם – קובץ מחקרים, כרך 36, מס' 1, 2008),
שעובדת סוציאלית יהודייה אמריקנית ציינה ב-1946
ש"כל אישה שלישית [מהניצולות במחנות העקורים]
בהריון או כבר דוחפת עגלת ילדים".

אפשר להניח שנישואים ולידות היו רווחים מאוד
בקרב נשים חרדיות במחנות העקורים. ואכן נשים
אלו, כמו ניצולות אחרות, ביקשו לחדש את נשיותן
באמצעות נישואים ולידה. עם זאת הן ראו לפנייהן
גם נושאים חשובים אחרים שדרשו את תשומת לבן
כמו הכשרה מקצועית, השכלה ופעילות בתחומים
שונים. בעיסוקיהן אלו חרגו הנשים החרדיות מהדפוס
המסורתי שלהן, אם כי זהותן הדתית לא נזנחה, ואחרי
הנישואים הן שבו אט-אט למלא את תפקידיהן הדתיים
המסורתיים. הן האינדיווידואליות שלאחר המלחמה
הן חזרתן לתפקידים המסורתיים היו ביטויים של
זהותן היהודית: האחת שיקפה את הצרכים הדחופים,
נושאים משותפים וקרבה לניצולים אחרים, והאחרת
שיקפה אמונה יהודית ארוכת טווח.

במשך שנים ניצולים רבים לא הרבו לספר על
החוויות שעברו בשואה. עם זאת קבוצת ניצולים
מיוחדת במינה ביקשה לחקור היבטים שונים של
השואה כדי לנסות להבין ולרדת לעומק החוויות
שחוו. צבי בכרך הקדיש את הקריירה האקדמית
שלו לחקר האנטישמיות וההיסטוריה של אירופה
המודרנית במאמציו להבין את האירועים שקדמו
לה ואת זהותן היהודית האישית.

נקודת ההתחלה של בכרך היא האיש הצעיר
שרדפו הנאצים ושניצל בעור שיניו. הוא מגלה את
השורשים הנוצריים באנטישמיות המודרנית ובתגובות
של האפיפיור פיוס ה-12 לשואה וטוען כי שורשי

■ "פתרונה של הדילמה הדתית [עבור הניצולים]
היא באמונה בבורא מתוך מרי. היום אני מניח תפילין,
אבל מתפלל רק זמן קצר".

כך מסכם צבי בכרך בספרו החדש מן החוויה
אל המחקר: חוקר יהודי בוחן את האנטישמיות ואת
הנאציזם. דבריו של בכרך מתמודדים בחריפות עם
סוגיה חשובה בעיני ניצולי שואה רבים: מה פירוש
הדבר להיות יהודי אחרי השואה?

כמה פרסומים של יד ושם שראו אור בעת
האחרונה דנים בשאלה זו ובוחנים מה פירוש הדבר
להיות יהודי הן בשנים הראשונות לאחר השואה הן
בשנים שעברו מהשואה ועד ימינו. איזה תוכן ואיזו
צורה קיבלה הזהות היהודית של הניצולים בשנים
הראשונות שלאחר המלחמה? אילו סוגיות עמדו
לפתחם, וכיצד ניסו להתמודד אתן?

שאלות אלו הן מהסוגיות הרבות וכבדות משקל
שהעסיקו חוקרים במחקריהם על שארית הפלטה
ועל חיי הניצולים מאז השואה. בספרי זיכרונות יש
על פי רוב לפחות פרק קצר על שיקום החיים ועל
ההשתקעות בישראל או במדינה אחרת, וכן נישואים,
ילדים וקריירה. לעתים הניצולים דנים גם בזהותם

"אנחנו פה" הוענק לראש הממשלה

■ בישיבת הממשלה מסרו יושב ראש מועצת יד ושם יוסף
(טומי) לפיד ז"ל ויושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו לראש
הממשלה אהוד אולמרט ולחברי הממשלה את האלבום אנחנו
פה - ניצולי השואה ומדינת ישראל (יד ושם, 2008). עורכים: בלה
גוטמן, חנה יבלונקה ואבנר שלו.

האלבום מספר את סיפורם של ניצולי השואה אחרי עלייתם
ארצה ומגולל את הסיפור הדרמטי של השתלבותם והתערותם
בחברה הישראלית. באלבום מאות תצלומים מ-60 שנות המדינה,
קטעי זיכרונות, שירה ופרוזה שכתבו סופרים ומשוררים ויצירות
אמנות של אמנים – כולם ניצולי שואה.

הדעה הקדומה והאנטי-יהודית בתקופה המודרנית
נעוצים בנצרות, גם במקומות שבהן האנטישמיות
עצמה איננה נוצרית.

מאחורי כל המאמרים בספרו של בכרך ניצב
חוקר מעמיק המתמודד הן עם ניסיונו האישי הן עם
מחויבותו למחקר. ניסיונו מפרה את מחקרו, ומחקרו
מעודד את הרהוריו על ניסיונו. זהותו היהודית באה
לידי ביטוי באותו מאבק מלומד, גם כשכמה מהשאלות
הבסיסיות נשאר בלא תשובה. ואין זה מפתיע, שכן
בכרך, הניצולים והדורות שבאו אחריהם ממשיכים
להתמודד עם שורשי השואה.

כמו הנשים החרדיות שחרגו ממסלולן המסורתי
בניסיון לשקם את חייהן, כך גם בכרך עדיין אופטימי,
לא אפוקליפטי. מאבקו הנחוש באנטישמיות הנוצרית
שעיצבה את התקופה המודרנית ואת פשעיה,
המחשבה היהודית העמוקה והמאתגרת והפעילות
ודחף העשייה מעוררי ההשראה של הניצולות – כל
אלה מעניקים לקורא חומר רב למחשבה וסיבה
ליראת כבוד ולהשראה.

כרך ל"ו של יד ושם - קובץ מחקרים יצא לאור בזכות תמיכתה
הנדיבה של קרן המבורג לקידום מחקר ותרבות.

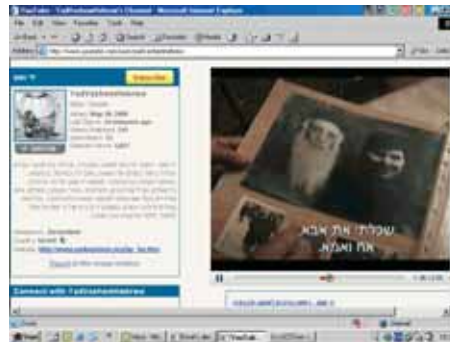
הכותב הוא העורך הראשי של ההוצאה לאור.

יותר מחצי מיליון צפיות בחודש הראשון בערוצי יד ושם החדשים ב- YouTube מאת דנה פורת

בנושא השואה יש חשיבות יתרה לנוכחותם של ערוצים אלו. אנחנו מאמינים שאותה הצלחה תהיה גם לערוץ יד ושם בשפה העברית.

"בעבורנו זו זכות גדולה שיד ושם בחר להשתמש ב-YouTube להפצת התכנים שלו", אמר פרופ' יוסי מטיאס, ראש מרכז המחקר והפיתוח של Google בתל אביב. "ערוצים אלו יאפשרו ליד ושם להעביר מידע ומסרים לקהלים חדשים ברחבי העולם ויעזרו לזכור פרק נורא זה בהיסטוריה האנושית". יד ושם מודה ל-Google ול-YouTube על הסיוע בפתיחת הערוצים החדשים.

הכותבת היא מנהלת התוכן של אתר האינטרנט.

ב-YouTube מעידה על העניין הרב בנושא השואה, וברשת האינטרנט המוצפת במידע שגוי ובשקרים

בתחילת יוני פתח יד ושם ערוץ בשפה העברית ב-YouTube, והוא מתווסף לערוצים באנגלית ובערבית שעלו לקראת יום הזיכרון לשואה ולגבורה. בחודש הראשון מאז עלו שני ערוצים אלו, צפו בהם יותר מחצי מיליון פעמים. בערוץ בעברית עשרות עדויות של ניצולי שואה המשולבות בתצלומי ארכיון, בסרט וירטואלי במזאון לתולדות השואה ובסיפורים אנושיים מרגשים כמו איחוד משפחות שהופרדו בשואה. ערוצי יד ושם הם דינמיים – יד ושם יוסיף ויעלה סרטונים וקטעי וידאו לעתים קרובות. יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו הסביר: "הפופולריות של ערוצי יד ושם באנגלית ובערבית

"ואלה שמות" תערוכה מקוונת חדשה על מסע השב"כ לזיהוי שמותיהם של עשרות קרבנות שואה מאת עמיר וולף

במשך שנתיים עמלו מומחי יד ושם, בראשות מנהלת מחלקת ההדרכה באגף ההנצחה וההסברה נעמה גליל, על זיהויים של עשרות קרבנות צעדת המוות יהודים ולא יהודים. עד היום זהו כבר 24 מהם. המאמץ לזהות עוד שמות ופרטים על הקרבנות יימשך גם בעתיד.

"ואלה שמות" – תערוכה חדשה שעלתה לאתר האינטרנט של יד ושם – מספרת את סיפור הצעדה ואת תהליך שחזורם של השמות וחושפת את המידע הרב שנצבר עד היום על האסירים: שמותיהם, התאריך והטרנספורט שבו הגיעו לאושוויץ. מסמכים ותמונות שלהם שנמצאו בארכיונים שונים, וכן עדויות וידאו של צועדים בצעדות המוות, תמונות, חפצים וצוירים מצעדות מוות אחרות המצויים באוספי יד ושם וחומר לקסיקוני להרחבה. האתר גם קורא לכל מי שיודע דבר כלשהו על הקרבנות, על פי המידע המוצג באתר, למסור את המידע ליד ושם ולעזור בתהליך השבת שמותיהם של קרבנות הצעדה.

הכותב הוא עורך אתר האינטרנט בעברית.

מיקומו של קבר האחים היה ידוע למעטים. בעקבות סיור של אנשי השב"כ במקום, עלה בהם הרעיון לנסות ולזהות את הנרצחים על פי המספרים שנחקקו על המצבה שעל הקבר ולהציב במקום מצבה נוספת שתישא את שמותיהם. יד ושם נרתם לסייע והחל בתחקיר מקיף שכל מהותו היא "לכל איש יש שם".

טקס גילוי המצבה החדשה נערך בסוף חודש מאי בפולין בנוכחות בכירי השב"כ וקרובי משפחתם של קרבנות הצעדה, והוא היה שיאו של המבצע.

"ברבבותיהם, מכל המחנות המסונפים לאושוויץ, בלא פוגה ומנוח, נגררו ההמונים יום ולילה, לילה ויום [...] והגרמנים, שומרי הצועדים [...] זרעו את הדרכים בירויהם. ירקו אש-מקלעים בנחשלים, והשלגים בלעו את שלדי גוויותיהם".

במילים אלו תיאר יחיאל דינור-פיינר, הידוע בכינוי ק.צטניק, את צעדת המוות שיצאה ב-18 בינואר ממחנה אושוויץ מערבה. ק.צטניק היה אחד מכ-1,000 אסירים שהוצעדו בצעדה ומהמעטים ששרדו ממנה. רבים אחרים נורו בידי אנשי האס-אס או קפאו ונתרו בצד הדרך.

קבוצה של 45 אסירים שהגרמנים ירו בהם ביער הסמוך לעיירה ריבניק שבפולין הובאה על ידי כומר מקומי לקבורה בקבר אחים בעיירה קשיאוז'ניצה הסמוכה. לפני שנקברו האסירים הורה הכומר לקברן לרשום את מספרי האסיר שהיו חקוקים בזרועותיהם. מסמך מקורי זה שמור עד היום בארכיון אושוויץ, והעתק שלו מוצג במזאון לתולדות השואה ביד ושם.

ד"ר ז'אן אנצ'ל ז"ל מאת לילך שטדלר

ד"ר ז'אן אנצ'ל, גדול החוקרים של השואה ברומניה ושל תולדות היהודים בה, הלך לעולמו בסוף חודש אפריל 2008, עקב מחלה קשה. במשך יותר משני עשורים (1989-1966) היה ד"ר אנצ'ל ארכיבר ביד ושם, וכן עיתונאי ברשות השידור. פעמיים הוא היה עמית מחקר במכון הבין-לאומי לחקר השואה ביד ושם.

ז'אן אנצ'ל נולד בעיר יאסי שברומניה בשנת 1940. בפרעות ובטבח בעיר ב-29 ביוני 1941 הוא הוסתר במרתף בית, ואילו אביו נלקח לאחת מרכבות המוות ובדרך נס הצליח לשרוד. רבים מבני משפחתו נרצחו בפרעות.

ד"ר אנצ'ל הוא מחברם של ספרים ומאמרים רבים שעניינם שואת יהודי רומניה, בהם **תולדות השואה ברומניה**, וכמו כן הוא ערך 12 כרכים של מסמכים היסטוריים מקוריים על שואת יהודי רומניה ופרסם ספרים בשפה הרומנית. אנצ'ל הציג והדגיש במחקריו את חלקה הפעיל והדומיננטי של רומניה עצמה בשואת היהודים שם. השקפתו עוררה לא פעם מורת רוח בקרב השלטונות הקומוניסטיים משום שהם ניסו להראות שהרומנים הם עם הומני שבעצמו היה קרבן לגרמניה הנאצית.

ז'אן אנצ'ל תרם מידיעותיו גם בוועדת ההיסטוריונים הבין-לאומית לחקר שואת יהודי רומניה שהתכנסה בבוקרשט בשנת 2003 ביוזמתו של יון אילייסקו, נשיא רומניה. לדברי משתתפי הוועדה, הוא היה "האורים והתומים" שלה. יהי זכרו ברוך.

הכותבת היא עוזרת מחקר ועוזרת מנהל במכון הבין-לאומי לחקר השואה.

אירועי אפריל-יוני 2008

28 באפריל ■ מאות ניצולי שואה ובני משפחותיהם מילאו את כיכר התקווה בטקס פתיחת התערוכה "כאן בתי - ניצולי השואה בישראל" שנערך במעמד ראש הממשלה אהוד אולמרט (מימין), השרה המקשרת בין הממשלה לכנסת ויושבת ראש ועדת השרים לציון 60 שנות עצמאות רוחמה אברהם-בלילא (במרכז), יושב ראש מועצת יד ושם יוסף (טומי) לפיד ז"ל (משמאל), יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו, מנהלת אגף המוזאונים ביד ושם יהודית ענבר וסגנית מנהלת אגף המוזאונים והאוצרת של התערוכה יהודית שן-דר. מונולוג מתוך המחזה "חנה שנש" הקריאה השחקנית הדס קלדרון, נכדתו של ניצול השואה והמשורר אברהם סוצקובר, והזמרת מיטל טרבלסי הנעימה בשירי ארץ ישראל. בתום הטקס סיירו המשתתפים אחזי התרגשות מן התערוכה המיוחדת.

30 באפריל ■ כ-2,500 איש השתתפו בעצרת הממלכתית לציון יום הזיכרון לשואה ולגבורה שהתכנסה השנה בסימן "ובחרת בחיים" - ניצולי השואה ומדינת ישראל לציון 60 שנה למדינת ישראל. בעצרת השתתפו ניצולי שואה מהארץ ומחו"ל, סגל א' של המדינה, מאות בני נוער מהארץ ומחו"ל וחיילי צה"ל.

אחד האירועים ביום הזיכרון לשואה ולגבורה היה עצרת תנועות הנוער המסורתית בבקעת הקהילות. ניצולת השואה ז'וטה הרטמן (מימין) הדליקה את אבוקת הזיכרון בליווי נציגי תנועות הנוער.

5 במאי ■ מפגש לרגל ההוצאה לאור של הספר "נצר אחרון" בהוצאת משרד הביטחון ויד ושם, מפעל זיכרון המנציח את 144 חללי מערכות ישראל, ניצולי שואה שהם שריד אחרון למשפחתם ושעלו לארץ, התגייסו לכוחות הלוחמים ונפלו במאבק על הקמת המדינה. במפגש נשאו דברים סגן ראש הממשלה ושר הביטחון אהוד ברק, יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו וההיסטוריונית פרופ' חנה יבלונקה מאוניברסיטת בן גוריון, והשתתפו בו ניצולי שואה וידידי יד ושם מהארץ והעולם.

5 במאי ■ אזכרה שנתית של ארגון יוצאי וולודאבה-סוביבור והסביבה ודורות ההמשך נערכה בהיכל יהדות ווהלין בגבעתיים ונפתחה בטקס אזכרה. פרופ' יהודה לרמן נשא דברים, וחנה פורמן סיפרה על האפשרות למיפוי גנאלוגי של משפחות וולודאבה. מנהלת מחלקת ההדרכה באגף ההנצחה וההסברה נעמה גליל הרצתה על קורות העיירה וולודאבה לפני המלחמה ובמהלכה בליווי תצלומים מארכיונים מהארץ ומהעולם. הנחתה את הערב חנה דביקו-קלברמן.

11 במאי ■ הטקס הממלכתי לציון יום הניצחון על גרמניה הנאצית התקיים ברחבה של אנדרטת הלוחמים והפרטיזנים היהודים במעמד סגן ראש הממשלה ושר הביטחון אהוד ברק, יושב ראש מועצת יד ושם יוסף (טומי) לפיד ז"ל וראשי הארגונים ובהשתתפות כ-1,000 ווטרינים, פרטיזנים, לוחמי המחתרות, נציגי

איגוד החיילים המשוחררים, שגרירים ונספחים צבאיים של מדינות בעלות הברית. הטקס נערך בשיתוף המשרד לקליטת העלייה וארגוני הלוחמים.

18 במאי ■ משפחת קוורצ'ק מפולין הסתירה בביתה בשואה 15 יהודים והצילה את חייהם. יד ושם הכיר בחמשת בני משפחת קוורצ'ק חסידי אומות העולם. באירוע מרגש ביד ושם נפגשו אלפרד קוורצ'ק ורעייתו שהגיעו במיוחד מפולין עם הניצולים ובני משפחותיהם, כ-70 איש. במפגש בבית הכנסת תיאר המציל אלפרד קוורצ'ק בלהט רב את תקופת המלחמה ואת פעילות ההסתרה, והניצול מיכאל פישר, שבאותו היום מלאו לו 80 שנה, חיזק את דבריו בהתרגשות רבה. הטקס נחתם בצילום משותף של הניצולים והמציל ליד שמות בני משפחת קוורצ'ק החרוטים בקיר פולין בגן חסידי אומות העולם. אז התגלה להפתעת הכול כי גם סבו של אלפרד קוורצ'ק היה חסיד אומות העולם.

15 ביוני ■ אזכרה שנתית של ארגון יוצאי באיה מארה והסביבה בישראל: חברי הארגון סיירו במוזאון לתולדות השואה ולאחר טקס אזכרה נשא דברים יושב ראש הארגון צבי מירון. ראש דסק הונגריה ורומניה בבית הספר המרכזי להוראת השואה ביד ושם חוה ברוך הרצתה בנושא "מורשת ניצולי השואה".

22 ביוני ■ עצרת זיכרון לציון 65 שנים לחיסול גטו מינסק נפתחה בטקס אזכרה והנחת זרים בבקעת הקהילות, ולאחר מכן באודיטוריום נשאו דברים יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו, השר לענייני גמלאים רפי איתן, יושב ראש הליגה הפרלמנטרית לידידות עם בלרוס חברת הכנסת מרינה סולודקין,

שגריר בלרוס בישראל איגור ליסצ'ניא, יושב ראש ארגון יוצאי רוסיה הלבנה בישראל מיכאל אלשנסקי ויושב ראש עמותת ניצולי מחנות הריכוז והגטאות יוצאי ברית המועצות לשעבר גיטה קויפמן. ד"ר ליאוניד סמילוביץקי מאוניברסיטת תל אביב הרצה על שואת יהודי בלרוס, ודוד טאובקין, ניצול שואה מגטו מינסק, סיפר את סיפורו.

שנה שלישית ל"פרס אבנר שלו" לסרט העוסק בשואה

■ מרכז הצפייה מעניק זו השנה השלישית את "פרס אבנר שלו, יושב ראש יד ושם", בתרומת לאון ומיכאלה קונסטנטניני, לסרט שמביא למסך סיפור ייחודי בנושא השואה ונותן לו ביטוי קולנועי יוצא דופן.

בתחרות "החוויה היהודית", בפסטיבל הקולנוע הבין-לאומי בירושלים 2008, מועמדים לקבלת הפרס שני סרטים ישראליים ושישה סרטים זרים שהופקו בשנה האחרונה: **האב גלסברג** (ג'ולי ברטוצ'לי, צרפת), **אי הוורדים: טרגדיה של גן עדן** (רבקה סמאונה, איטליה), **אשרי הגפרור: חייה ומותה של חנה סנש** (רוברטה גרוסמן, ארצות הברית), **בחשכת הגלים** (אלן רוזנטל, ישראל), **מחוץ לאהבה** (דניאל אספינודה, דנמרק), **מוות באהבה** (בוועז יכין, ארצות הברית), **פון הפלר הנני** (וריאציות על וורתר) (פטר פורגאש, הונגריה) ו**תעלומה במכולה הירוקה** (טל יופה, ישראל).

את הפרס יעניק אבנר שלו, יושב ראש הנהלת יד ושם, בטקס נעילת הפסטיבל שיתקיים בירושלים ב-18 ביולי, ב"מעבדה".

סטפן גראייק ז"ל

■ יד ושם מביע את צערו על פטירתו של הלוחם במרד גטו ורשה סטפן גראייק.

שלוש סטפן גראייק נולד בוורשה ב-1915. כשפרץ המרד בגטו ורשה, השתתף גראייק בלחימה באזור בתי המלאכה ולאחר כמה ימים עבר לצד הארי כדי להכין דירות מסתור ללוחמים לאחר הקרבות. אחר

כך אף חזר לגטו כדי להוביל את הלוחמים לדירות המסתור שהכין. לאחר המרד התפזרו רובם באזור היערות שמסביב לוורשה והצטרפו לפרטיזנים ולמחתרת הפולנית. אחרי המלחמה פעל גראייק בפולין לשיקום שארית הפלטה. ב-1949 עלה לישראל והיה ממקימי קיבוץ לוחמי הגטאות.

גראייק פעל אצל שלטונות פולין למען שחרורו מהכלא של חסיד אומות העולם ולדיסלב ברטושבסקי ולבסוף גם הצליח בכך. ברטושבסקי היה אסיר באושוויץ ופעל למען הצלת יהודים, והוא נכלא בפולין לאחר המלחמה בשל היותו ממתנגדי המשטר הקומוניסטי בפולין. גראייק היה פעיל גם למען זיכרון השואה – הוא היה יושב ראש הארגון העולמי של לוחמים יהודים, פרטיזנים ואסירי המחנות וחבר ההנהלה והוועד המנהל של יד ושם.

סטפן גראייק השאיר אחריו בן, בת, שבעה נכדים ונינה. יהי זכרו ברוך.

■ נשיא צרפת ניקולא סרקוזי ורעייתו קרלה ברוני-סרקוזי ביקרו ביד ושם ב-23 ביוני. לביקור התלוו נשיא המדינה שמעון פרס, נשיאת הכבוד של הקרן הצרפתית לזיכרון השואה סימון וייל ויושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו, וכן שרי ממשלה צרפתים, חברי פרלמנט וראשי הקהילה היהודית בצרפת. בתום הביקור כתב הנשיא סרקוזי בספר האורחים של יד ושם: "לשכוח הוא פשע, לזכור – חובה".

■ ראש ממשלת דנמרק אנדרס פו ראסמוסן (מימין) סייר ביד ושם ב-29 במאי בלוויית מנכ"ל יד ושם נתן איתן.

■ בביקורו ביד ושם ב-10 באפריל העניק ראש ממשלת פולין דונלד טוסק (מימין) ליושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו אות הוקרה מיוחד - Gloria Artis, מדליית זהב – על פועלו למען שימור זיכרון השואה. המדליה מוענקת בשלוש דרגות – זהב, כסף וברונזה – ומשנת 1991 מוענקת לאזרחים פולנים וללא פולנים הפעילים בתחום התרבות והאמנות הפולנית.

■ המושל הכללי של אוסטרליה האלוף מייקל ג'פרי (משמאל) ביקר ביד ושם ב-29 באפריל בלוויית אבנר שלו וראש דסק ארצות דוברי אנגלית וארצות סקנדינביות דוד מצלר.

ביקורי אח"מים לרגל שנת ה-60 למדינת ישראל

■ ציון שנת ה-60 למדינת ישראל מעורר עניין בעולם, וגם יד ושם מושך אליו מבקרים מכל העולם. בשבוע השני של חודש מאי ביקרו ביד ושם פוליטיקאים, סופרים, שחקנים ואנשים חשובים אחרים, בהם נשיאי רואנדה, אלבניה, סלובניה, מונגוליה ובורקינה פאסו, נשיא האספה הכללית של האו"ם ויושב ראש הסנאט של בית הנבחרים של קזחסטן, בלוויית משלחות.

נשיא רואנדה פול קאגמה ביקר במוזאון לתולדות השואה.

יושבת ראש בית הנבחרים של ארצות הברית ננסי פלוסי (מימין) ביקרה ביד ושם בלוויית חברי קונגרס. בביקור הניחו ננסי פלוסי ויושבת ראש הכנסת דליה איציק (משמאל) זר בטקס זיכרון באוהל יזכור.

יושב ראש הנהלת יד ושם אבנר שלו קיבל את פניה של הסופרת זוכת פרס נובל לספרות נדין גורדימר (מימין) בביקורה ביד ושם.

נשיא האספה הכללית של האו"ם סרז'אן קרים ממקדוניה ביקר בהיכל השמות בסיור ביד ושם.

נשיא הרפובליקה של סלובניה ד"ר דנילו טורק (מימין) סייר במוזאון לתולדות השואה בלוויית מנהל הספריות ביד ושם ד"ר רוברט רוזט (משמאל).

השחקן האמריקני זוכה פרס האוסקר ג'ון וויט (מימין) סייר מודרך במוזאון לתולדות השואה.

יושב ראש הסנאט של בית הנבחרים של קזחסטן קאסימ-ג'ומרט טוקאייב ביקר במוזאון לתולדות השואה.

נשיא הרפובליקה של אלבניה פרופ' ד"ר באמיר טופי (משמאל) העלה את אש התמיד בטקס זיכרון באוהל יזכור בתום סיור מקיף ביד ושם בהדרכתה של מנהלת מחלקת חסידי אומות העולם אירנה שטיינפלד (במרכז).

ביציאתה מאנדרטת "יד לילד" חתמה אשת העסקים והדוגמנית איוונקה טרמפ בספר האורחים.

נשיא מונגוליה נמבר הנקבאואר ביקר במוזאון לתולדות השואה.

ידידים ברחבי העולם

■ **לני ובת וילף**, התורמים לכיכר הכניסה ביד ושם ובניהם של התורמים המרכזיים למוזאון לתולדות השואה הארי וג'ודית וילף ז"ל, ביקרו ביד ושם בסיור שתוכנן במיוחד כדי לספר לילדיהם על השואה.

■ תומך חדש של יד ושם, **יגאל זוננשיין** (משמאל, עם **שעיה בן יהודה**), עמד בראש משלחת "ארגון הנשיאים הצעירים" שביקרה ביד ושם. בתום סיור במוזאון צפו המשתתפים בסרט שגולל את סיפורה של משפחת זוננשיין: סיפורם של מי שעזבו את פרוצ'ב לפני המלחמה כדי לבנות לעצמם חיים בארץ ישראל וסיפורם של מי שנתרו מאחור.

■ ד"ר **רחל שרי** (משמאל), בתם של תומכי יד ושם **סול וגלוריה סילברשויג ז"ל**, וג'ין גלוק (מימין) זכו בפרס ההישג של האגודה האמריקנית למען יד ושם. בתמונה: עם יושב ראש האגודה **אלי זבורובסקי** בארוחת הצהריים השנתית שנערכה באביב בניו יורק ב-20 במאי

ארצות הברית

■ התורמים החדשים **פול וורה גורין** הסירו את הלוט מעל "גשר לחיים" שהוקדש לזכר הוריה של ורה **נתן וילי שאפל ז"ל**. תרומת בני הזוג גורין תסייע במימון תכניות חינוך וביקורים של חיילי צה"ל ביד ושם.

■ **ריטה ודוד לוי** ובני משפחתם מממנים תכנית חדשה להוראת השואה במסגרת הכשרת מורים מארצות הברית, לזכר אביה של ריטה, **נתן כץ ז"ל**. בתכנית סמינרים ביד ושם ובארצות הברית לגיבוש מאגר של מחנכים מיומנים להוראת השואה. מימין לשמאל: שעיה בן יהודה, ריטה לוי, מתיו לוי, דוד לוי וחבר הכנסת הרב מיכאל מלכיאור

■ התורם ליד ושם **סיד פרנס** (משמאל) ביקר ביד ושם באביב ונפגש עם מנהל האגף לקשרי חוץ **שעיה בן יהודה** (מימין). השניים ביקרו באתר שבו אמורה להתחיל בקיץ בנייתו של האגף החדש לסמינרים בין-לאומיים של בית הספר המרכזי להוראת השואה ביד ושם.

ישראל

■ ב-8 באפריל ביקרו ביד ושם **מרק ריץ'** (שלישי משמאל), יושב ראש קרן ריץ' לחינוך, תרבות ורווחה התומכת בנדיבותה ביד ושם ומנכ"ל הקרן **אבנר אזולאי** (רביעי משמאל), בלוייו יושב ראש קרן ג'ייקובס ד"ר **קלאוס ג'ייקובס** (יושב), נשיא אוניברסיטת ברמן בגרמניה ואורחים אחרים.

■ ב-22 במאי ערכה **אגודת נאמני יד ושם בישראל** אירוע מיוחד לציון פתיחת התערוכה "כאן ביתי: ניצולי השואה בישראל". באירוע השתתפו עשרות תומכים וידידים של יד ושם מהארץ, רובם ניצולי שואה. המשתתפים ערכו סיור מודרך בתערוכה, בבית הכנסת ובמוזאון לאמנות השואה.

■ ב-12 במאי נערך טקס הסרת הלוט מעל אבן ההנצחה לקדושי קהילת קולומביה והסביבה. בטקס השתתפו עשרות מיוצאי הקהילה ובני דורות ההמשך.

אוסטריה

■ בחודש אפריל כינסה **אגודת ידידי יד ושם באוסטריה** את הישיבה השנתית של האספה הכללית של האגודה בתאטרון הלאומי היוקרתי בלינץ שבאוסטריה. בישיבה העניק יושב ראש הנהלת יד ושם **אבנר שלו** (משמאל) עותק של אלבום המוזאון לתולדות השואה "למען יידעו דור אחרון" לקנצלר אוסטריה ד"ר **אלפרד גוסנבאואר** (מימין).

ונצואלה

■ התורמים **סעדי וסימי כהן** (במרכז) ביקרו ביד ושם לרגל טקס הסרת הלוט מעל שמותיהם על קיר המוזאון. התלוו אליהם בנותיהן **קוטה** (מימין) ו**סוליטה** (שניה משמאל) ומנהלת הדסק האיברי-אמריקני של האגף לקשרי חוץ **פרלה חזן** (משמאל).

■ **ג'ניה ורובי קרויטורסקו** (במרכז) ובני משפחתם קיבלו את מפתח יד ושם מידי מנהלת הדסק האיברי-אמריקני של האגף לקשרי חוץ **פרלה חזן** (מימין) בטקס הסרת הלוט מעל שמותיהם בכיכר התקווה.

מקסיקו

■ **אסתר ומרטין וונגרובסקי** (מימין) קיבלו את מפתח יד ושם מידי מנהלת הדסק האיברי-אמריקני של האגף לקשרי חוץ **פרלה חזן** (משמאל) בטקס הסרת הלוט מעל שמותיהם בכיכר התקווה.

■ **רקל ואלברטו כהן** (משמאל) קיבלו את מפתח יד ושם מידי **פרלה חזן** (מימין) בטקס הסרת הלוט מעל שמותיהם בכיכר התקווה.

ליכטנשטיין

■ ב-16 באפריל נפתחה התערוכה הנוודת "מסע ומשא: שמואל בק - 60 שנות יצירה" במרכז התרבות בטרסיין שבליכטנשטיין. נשיא **אגודת ידידי יד ושם בליכטנשטיין מרקוס בוקל** (במרכז), סגנית נשיאת האגודה **אולין ברמן** (משמאל) ומנהלת מרכז התרבות בטרסיין **פטרה בוקל** (מימין) היו מהמשתתפים באירוע הפתיחה.

הדסק הנוצרי

■ מנהלים של השגרירות הנוצרית הבין-לאומית בירושלים (ICEI) ממדינות שונות, בהן קנדה, שווייץ, סלובקיה, ארצות הברית והונג-קונג, ביקרו בחודש מאי בבית הספר המרכזי להוראת השואה ביד ושם. הם נכחו בטקס יום הניצחון על גרמניה הנאצית ונפגשו עם ותיקי מלחמת העולם השנייה.

■ **יד ושם מביע את הערכתו לתומכיו** – תרומתם מסייעת לנו להמשיך במשימה ההיסטורית של הנצחת זכר הנספים בשואה, של הרחבת הידע על השואה באמצעות מחקר ופרסומים ושל העמקת החינוך בקרב הדור הצעיר.

יד ושם יודה לך על החלטתך לתמוך בפעילותו. יחד נוכל להמשיך לצקת תוכן בזיכרון השואה ולהעמיק, להכין את הדורות הבאים ולספק להם כלים לשמירה על המשך קיומו של העם היהודי ועל ערכי היסוד המקודשים לחברה האנושית.

■ **כדי לתרום* באמצעות כרטיס אשראי או באמצעות המחאה, יש לפנות לכתובת זו:**

אגודת נאמני יד ושם בישראל

יד ושם - רשות הזיכרון לשואה ולגבורה

ת"ד 3477 ירושלים 91034

טלפון: 02-6443417/8

פקס: 02-6443419

דואר אלקטרוני: Israel.society@yadvashem.org.il

* התרומה ליד ושם מוכרת לצורכי מס על פי סעיף 64 א' לפקודת המס.